

**Strategia rozwiązywania problemów
społecznych Gminy Świętajno
na lata 2024-2030**

Świętajno 2024

Spis treści

Wprowadzenie	3
1. Uwarunkowania prawne Strategii.....	5
2. Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi i programowymi.....	7
3. Diagnoza sytuacji społecznej Gminy Świętajno	12
3.1. Położenie i ludność.....	12
3.2. Lokalna gospodarka i rynek pracy	15
3.3. Dominujące problemy w ujęciu pomocy społecznej.....	17
4. Polityka społeczna w Gminie Świętajno	21
4.1. Zasoby instytucjonalne w sferze polityki społecznej	21
4.2. Zdolność podmiotów ekonomii społecznej do realizacji usług społecznych	23
5. Sytuacja wybranych grup społecznych	27
5.1. Rodziny z dziećmi	27
5.2. Osoby i rodziny doświadczające dysfunkcji.....	29
5.3. Osoby niepracujące i ubogie	32
5.4. Osoby z niepełnosprawnościami i długotrwale chorujące.....	34
5.5. Osoby starsze	36
6. Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią	38
7. Cele i kierunki działań.....	42
Priorytet I. Zmniejszanie skali ubóstwa i bezrobocia	44
Priorytet II. Wsparcie rodzin z dziećmi.....	45
Priorytet III. Włączenie społeczne seniorów, osób niepełnosprawnych oraz chorujących .	47
Priorytet IV. Profilaktyka zdrowia, uzależnień i innych dysfunkcji.....	48
Priorytet V. Aktywizacja i partycypacja społeczna	49
8. Sposób realizacji Strategii.....	51
8.1. Usługi społeczne oraz zadania publiczne zlecane podmiotom ekonomii społecznej ...	51
8.2. Koordynacja wdrażania Strategii.....	52
8.3. Ramy finansowe	53
8.4. Monitoring Strategii	54
Spis tabel	55
Spis wykresów	55

Wprowadzenie

Gmina stanowi wspólnotę samorządową utworzoną z mocy prawa przez mieszkańców zamieszkujących określone terytorium. Do jej kompetencji należą wszystkie sprawy publiczne

o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów. Zadaniem własnym jest zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym w zakresie m.in. ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, infrastruktury drogowej, zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, lokalnego transportu zbiorowego, zieleni gminnej, budownictwa mieszkaniowego, targowisk i hal targowych oraz unieszkodliwiania odpadów. Realizacja działań w tych obszarach wymaga ponoszenia zwykle dość znacznych nakładów na utrzymanie i rozwój infrastruktury technicznej oraz transportowej.

W sferze obowiązków gminy znajduje się również szereg zadań, zwykle mniej namacalnych i dostrzegalnych na co dzień, jednak równie ważnych dla funkcjonowania wspólnoty samorządowej. Są to zadania użyteczności publicznej w zakresie pomocy społecznej, wspierania rodziny, polityki prorodzinnej, ochrony zdrowia, edukacji publicznej, bezpieczeństwa i porządku publicznego, współpracy z organizacjami pozarządowymi i lokalnymi społecznościami, kultury i kultury fizycznej oraz turystyki, a także wspierania i upowszechniania idei samorządowej. Są one *bliżej* ludzi w tym sensie, iż ich realizacja wymaga konkretnych odbiorców – osób i rodzin, które będą chciały albo będą potrzebowały skorzystać ze świadczonych przez gminę usług. Działania te składają się na szerokie znaczenie pojęcia lokalnej polityki społecznej, w świetle którego stanowi ona działalność zmierzającą do poprawy jakości życia wszystkich mieszkańców wspólnoty samorządowej.

W związku z powyższym, założenia, cele i działania lokalnej polityki społecznej nie powinny koncentrować się jedynie na doraźnym wspomaganie osób i rodzin w trudnych sytuacjach życiowych. Istotne jest natomiast oddziaływanie na mieszkańców w taki sposób, aby minimalizować ryzyko występowania problemów i dysfunkcji przy jednoczesnym maksymalizowaniu zdolności do ich samodzielnego przezwyciężenia przez osoby i rodziny. Na takich założeniach opiera się *Strategia rozwiązywania problemów społecznych Gminy Świętajno na lata 2024-2030*.

Niniejszy dokument składa się z dwóch zasadniczych części. Za podstawę planowania strategicznego przyjęto diagnozę, która posłużyła identyfikacji i opisowi zjawisk społecznych oraz opracowaniu wniosków i wskazówek, które pozwoliły zaplanować cele i kierunki działań. Diagnoza aktualnej sytuacji społecznej uwzględnia czynniki determinujące warunki i jakość życia ludności, a także zewnętrzne objawy i przyczyny dominujących problemów – w ujęciu zarówno statycznym jak i dynamicznym, opisującym obserwowalne tendencje przynajmniej na przestrzeni ostatnich 3-5 lat, a w niektórych przypadkach nawet dłuższym, aby uwypuklić zachodzące procesy.

Wśród głównych źródeł danych do opracowania diagnozy sytuacji społecznej Gminy Świętajno wykorzystano Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, Ocenę

Zasobów Pomocy Społecznej, sprawozdania z działalności Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Świętajnie, raporty o stanie Gminy, a także inne informacje dostępne m.in. na stronach internetowych. Przy opracowaniu diagnozy przyjęto zasadę posługiwania się najbardziej aktualnymi danymi rocznymi, aby zapewnić ich porównywalność na przestrzeni całego okresu analizy.

Część wdrożeniowa Strategii zawiera wizję projektowanych zmian oraz katalog niezbędnych kierunków działań, wypracowane na podstawie diagnozy sytuacji społecznej gminy, z uwzględnieniem istniejących uwarunkowań prawnych i programowych. Określone w niej zostały również ramy formalno-prawne procesu realizacji Strategii, metody i narzędzia monitoringu, usługi i zadania publiczne zlecane podmiotom ekonomii społecznej oraz główne źródła finansowania działań.

1. Uwarunkowania prawne Strategii

Opracowanie i realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych stanowi, w świetle art. 17 ust. 1 pkt 1 *Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* (t.j. Dz. U. 2023 poz. 901 ze zm.), zadanie własne gminy o charakterze obowiązkowym. W jego ramach należy szczególnie uwzględnić programy pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz inne, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka. Ustawa precyzuje ponadto, w art. 16b pkt 2, elementy, które musi zawierać strategia. Są one następujące:

- 1) diagnoza sytuacji społecznej, w tym określenie zdolności podmiotów ekonomii społecznej do realizacji usług społecznych w zakresie, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 1–14 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych;
- 2) prognoza zmian w okresie objętym strategią;
- 3) określenie celów strategicznych projektowanych zmian, kierunków niezbędnych działań, sposobu realizacji strategii i jej ram finansowych, a także wskaźników realizacji działań.

Ponadto, zgodnie z art. 16b pkt 4 strategia opracowana przez gminę określa usługi społeczne w zakresie, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 1–14 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, oraz zadania publiczne, o których mowa w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, zlecane w trybie określonym w tej ustawie.

Obszar lokalnej polityki społecznej kształtują również inne akty normatywne w randze ustawy, wśród których należy wymienić w szczególności następujące:

- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym;
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej;
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej;
- Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych;
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi;
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii;
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego;
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym;
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;

- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe;
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej;
- Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych;
- Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych;
- Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów;
- Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowaniu dzieci;
- Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”;
- Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne;
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 roku o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych;
- Ustawa z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych;
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 roku o finansach publicznych;
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 r.;
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich.

Realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych odbywa się na podstawie przepisów wskazanych wyżej ustaw, a także szeregu innych, których tu nie wymieniono, a które regulują obowiązki organów gminy, sposób realizacji zadań własnych, jak również określają katalog dostępnych narzędzi.

2. Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi i programowymi

Uwarunkowania programowe lokalnej polityki społecznej znajdują swoje źródła w dokumentach strategicznych różnych szczebli: międzynarodowego, europejskiego, krajowego, regionalnego oraz lokalnego. Stanowią one kierunkowe wytyczne dla działań jednostek samorządu terytorialnego, zapewniając spójność działań i realizację nadrzędnych celów polityki poszczególnych szczebli.

Analizując kontekst międzynarodowy, należy zwrócić uwagę w szczególności na **Agendę na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030**, przyjętą w dniu 25 września 2015 roku przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych. Stanowi ona plan transformacji w dziedzinach o kluczowym znaczeniu dla ludzkości, tj.: ludzie, planeta, dobrobyt, pokój i partnerstwo, mając na celu wyeliminowanie ubóstwa i głodu, ochronę planety przed degradacją oraz podejmowanie pilnych działań w zakresie zmian klimatu; zapewnienie wszystkim ludziom możliwości korzystania z dobrodziejstw dostatniego i satysfakcjonującego życia oraz to, aby postęp gospodarczy, społeczny i technologiczny przebiegał w zgodzie z naturą; a także wspieranie pokojowego, sprawiedliwego i inkluzywnego społeczeństwa, wolnego od lęku i przemocy.

W ramach Agendy określono 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju. Z punktu widzenia polityki społecznej istotne są cele odnoszące się do eliminacji ubóstwa i głodu, zapewnienia wszystkim ludziom zdrowego życia oraz edukację wysokiej jakości, a także budowy na wszystkich szczeblach skutecznych i odpowiedzialnych instytucji, sprzyjających włączeniu społecznemu.

Na szczeblu krajowym istotne znaczenie ma **Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności**. Główny cel tego dokumentu stanowi poprawa jakości życia Polaków. Jest ona tu rozumiana kompleksowo jako dobrostan w różnych obszarach życia: długości życia w ogóle, długości życia w zdrowiu, większej satysfakcji z wykonywania pracy, lepszych warunków łączenia kariery zawodowej z życiem prywatnym i rodzinnym, sprawnej sieci bezpieczeństwa socjalnego, której celem jest zwiększenie szans na aktywność społeczną i zawodową oraz dbałość o przeciwdziałanie różnym formom wykluczenia, dostępności dóbr i usług publicznych bez względu na status rodzinny i miejsce zamieszkania, otwartych warunków uczestnictwa w życiu publicznym, bezpieczeństwa dochodów na starość, środowiskowego poczucia równowagi w odniesieniu do warunków krajobrazowych, naturalnego stanu otoczenia oraz żywności, udziału w kulturze, poczucia satysfakcji z życia.

Osiągnięcie wskazanego celu będzie możliwe dzięki podjęciu działań w trzech obszarach: konkurencyjności i innowacyjności; równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski oraz efektywności i sprawności państwa.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) została przyjęta w 2017 roku przez Radę Ministrów jako aktualizacja **Strategii Rozwoju Kraju 2020**. Określa ona podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze

społecznym, gospodarczym, regionalnym oraz przestrzennym, przedstawiając nowy model rozwoju, czyli rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony.

Główny cel Strategii stanowi „Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”.

Strategia Rozwoju Usług Społecznych została przyjęta w dniu 15 czerwca 2022 roku przez Radę Ministrów. Jej głównym celem jest deinstytucjonalizacja, czyli przechodzenie od opieki o charakterze instytucjonalnym do opieki świadczonej w środowisku rodzinnym i społeczności lokalnej. Wśród najważniejszych założeń tego dokumentu można wskazać:

- zwiększenie udziału rodzin i rodzinnych form pieczy zastępczej w opiece i wychowaniu dzieci,
- zbudowanie skutecznego i trwałego systemu świadczenia usług społecznych dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu,
- włączenie społeczne osób z niepełnosprawnościami, dające możliwość życia w społeczności lokalnej niezależnie od stopnia niepełnosprawności,
- stworzenie skutecznego systemu usług społecznych dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- stworzenie skutecznego systemu wsparcia dla osób w kryzysie bezdomności oraz osób zagrożonych bezdomnością.

W dniu 13 września 2021 roku Rada Ministrów przyjęła **Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030**. Priorytety określone w dokumencie koncentrują się na zagadnieniach takich jak: usługi społeczne dla osób z niepełnosprawnościami, osób starszych i innych osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu; przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży; przeciwdziałanie bezdomności i wykluczeniu mieszkaniowemu; wspieranie osób i rodzin poprzez działania instytucji pomocy społecznej oraz podmiotów ekonomii społecznej; a także wspieranie integracji cudzoziemców poprzez rozwój usług społecznych dla migrantów oraz wsparcie integracji na rynku pracy.

Kolejnym istotnym dokumentem na szczeblu ogólnopolskim jest **Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2030 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej**. Dokument ten za długofalowy cel przyjmuje, że *Ekonomia społeczna i solidarna stanie się istotnym instrumentem aktywnej polityki społecznej, wsparcia rozwoju społecznego oraz lokalnego*, natomiast za cel główny: *Do roku 2030 podmioty ekonomii społecznej będą ważnym elementem aktywizacji i integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz dostawcami usług społecznych*. Osiągnięcie celu głównego możliwe będzie dzięki realizacji następujących celów szczegółowych:

1. Wspieranie trwałego partnerstwa podmiotów ekonomii społecznej z samorządem terytorialnym w realizacji usług społecznych.

2. Zwiększenie liczby wysokiej jakości miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
3. Zwiększenie konkurencyjności podmiotów ekonomii społecznej na rynku.
4. Upowszechnienie pozytywnych postaw wobec ekonomii społecznej.

W obszarze polityki senioralnej na uwagę zasługuje **Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – uczestnictwo – solidarność**, przyjęta Uchwałą nr 161 Rady Ministrów z dnia 26 października 2018 r. Cel polityki społecznej wobec osób starszych stanowi podnoszenie jakości życia seniorów poprzez umożliwienie im pozostawania jak najdłużej samodzielnie i aktywnymi oraz zapewnienie bezpieczeństwa.

Obszary dotyczące ogółu osób starszych to m.in. kształtowanie pozytywnego postrzegania starości w społeczeństwie, uczestnictwo w życiu społecznym, tworzenie warunków umożliwiających wykorzystanie potencjału osób starszych jako aktywnych uczestników życia gospodarczego i rynku pracy, profilaktyka chorób, promocja zdrowia, zwiększanie bezpieczeństwa fizycznego, tworzenie warunków do solidarności i integracji międzypokoleniowej, a także działania na rzecz edukacji dla starości (kadry opiekuńcze i medyczne), do starości (całe społeczeństwo), przez starość (od najmłodszego pokolenia) oraz edukacja w starości (osoby starsze).

Obszary uwzględniające działania wobec niesamodzielnych osób starszych to w szczególności ułatwienie dostępu do usług wzmacniających samodzielność oraz dostosowanie środowiska zamieszkania do możliwości funkcjonalnych niesamodzielnych osób starszych, zapewnienie optymalnego dostępu do usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych i opiekuńczo-pielęgnacyjnych, a także system wsparcia nieformalnych opiekunów niesamodzielnych osób starszych przez instytucje publiczne.

Obszar wsparcia osób z niepełnosprawnościami również opiera się obecnie na dokumencie strategicznym, jakim jest **Strategia na rzecz osób z niepełnosprawnościami na lata 2021-2030**, przyjęta w dniu 16 lutego 2021 roku przez Radę Ministrów. Jej główny cel stanowi włączenie osób z różnego rodzaju niepełnosprawnościami w życie społeczne i zawodowe, a tym samym zagwarantowanie im praw określonych w Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych.

Dokument składa się z ośmiu priorytetów, takich jak niezależne życie, dostępność, edukacja, praca, warunki życia i ochrona socjalna, budowanie świadomości oraz koordynacja. W ich ramach planowane są takie działania jak np. zapewnienie osobom z niepełnosprawnościami możliwości pełnego udziału w życiu społecznym, publicznym i politycznym, przeprowadzenie procesu deinstytucjonalizacji, wczesna pomoc, edukacja włączająca, aktywizacja zawodowa osób z niepełnosprawnościami, modyfikacja i uzupełnienie systemu wsparcia zatrudnienia oraz aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami, zapobieganie powstawaniu i pogłębianiu się niepełnosprawności, dostęp do usług zdrowotnych oraz zwiększenie efektywności procesu leczenia, profilaktyka i leczenie w obszarze zdrowia psychicznego oraz środowiskowy system wsparcia osób z problemami zdrowia psychicznego i inne.

Na poziomie regionalnym w dniu 18 lutego 2020 roku Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego uchwalił strategię rozwoju regionu pn. **Warmińsko-Mazurskie 2030. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego**, która zastąpiła dotychczasową strategię obowiązującą do 2025 roku. Zmiany osadzone są w tej samej wizji rozwoju, którą Zarząd Województwa chce urzeczywistnić w układzie trzech kluczowych priorytetów: społeczeństwo, gospodarka i relacje. Modyfikacji uległ układ celów strategicznych z wyraźnym położeniem akcentów na kompetencje mieszkańców. W latach 2020-2030 w centrum Strategii stawiany jest mieszkaniec regionu.

W dniu 28 września 2021 roku została przyjęta przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego **Strategia polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2021-2030**. Dokument ten zakłada jako cel główny: „Wzmocnienie spójności społecznej regionu Warmii i Mazur oraz poprawa warunków życia mieszkańców przy współpracy środowisk lokalnych i partnerów działających w obszarze polityki społecznej”. Cel ten będzie realizowany w siedmiu obszarach i celach strategicznych:

1. Rodzina - cel: Wzmocnienie aktywności oraz samodzielności osób i rodzin.
2. Seniorzy - cel: Wzrost jakości życia osób starszych.
3. Osoby z niepełnosprawnościami - cel: Zwiększenie aktywności osób z niepełnosprawnościami w życiu rodzinnym, społecznym i zawodowym.
4. Profilaktyka uzależnień i przeciwdziałanie przemocy - cel: Zintegrowanie i wzmacnianie działań na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów związanych z uzależnieniami oraz zjawiskiem przemocy.
5. Wspieranie zatrudnienia - cel: Ograniczenie bezrobocia oraz bierności zawodowej wśród mieszkańców województwa.
6. Ekonomia społeczna i solidarna - cel: Zwiększenie udziału ekonomii społecznej i solidarnej w rozwoju społeczności lokalnych.
7. Kapitał społeczny - cel: Budowanie spójności społecznej poprzez wzmocnienie kapitału społecznego.

Założenia regionalnej strategii polityki społecznej, w wielu kwestiach operacyjnych, uszczegóławia **Warmińsko-Mazurski Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji na lata 2023-2025**, przyjęty Uchwałą Zarządu Województwa Nr 30/462/23/VI z dnia 3 lipca 2023 r. Dokument ten został opracowany przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, przy wsparciu Zespołu ds. rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji w województwie warmińsko-mazurskim. Cele dokumentu sformułowano następująco:

- określenie kierunków rozwoju usług społecznych, usług zdrowotnych oraz deinstytucjonalizacji na poziomie regionalnym,
- powiązanie dostępnych źródeł finansowania, w szczególności funduszy europejskich, a także innych źródeł finansowych (rządowych, samorządowych) z regionalnymi celami i działaniami w obszarze usług społecznych i deinstytucjonalizacji,

- skoordynowanie działań podejmowanych przez różne departamenty/jednostki organizacyjne samorządu województwa przy uwzględnieniu potencjału i zasobów sektora obywatelskiego i partnerów społecznych.

Sformułowano również cele horyzontalne w procesie rozwoju usług społecznych i deinstytucjonalizacji w województwie warmińsko-mazurskim, wspólne dla wszystkich obszarów interwencji. Są to:

- 1) tworzenie miejsc koordynacji usług w formie Centrów Usług Społecznych,
- 2) wzmocnienie potencjału podmiotów ekonomii społecznej, w tym organizacji pozarządowych i przedsiębiorstw społecznych realizujących usługi społeczne,
- 3) rozwój mieszkalnictwa wspomaganego z koszykiem usług dostosowanych do indywidualnych potrzeb osoby wymagającej wsparcia,
- 4) wzmocnienie potencjału kompetencyjnego kadr systemu pomocy i integracji społecznej oraz promowanie zawodów pomocowych,
- 5) wzmacnianie, promowanie i inspirowanie partnerstw publiczno-społecznych,
- 6) wzmacnianie, promowanie i inspirowanie współpracy międzysektorowej,
- 7) wzmacnianie i promowanie wolontariatu.

Na szczeblu gminnym do 2023 r. obowiązywała „Strategia Rozwoju Gminy na lata 2016-2023”, obecnie opracowany został projekt „Strategii Rozwoju Gminy Świętajno 2030”. Samorząd Powiatu Szczycieńskiego nie posiada obecnie własnej strategii rozwoju ani strategii rozwiązywania problemów społecznych, aczkolwiek można zwrócić uwagę na dokument pt. **Strategia Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Południowe Mazury 2030**, przyjęty dla obszaru czterech powiatów: szczycieńskiego, działdowskiego, nidzickiego i piskiego. Jest to ponadlokalna strategia, poprzez którą samorządy wymienionych powiatów wykazują wolę wspólnej realizacji celów i kierunków działań służących podnoszeniu swojej atrakcyjności pod względem gospodarczym, społecznym, środowiskowym i turystycznym. Z punktu widzenia lokalnej polityki społecznej, szczególnego znaczenia nabierają postulaty strategii zawarte w celach strategicznych:

- nr 4. Budowa zintegrowanego systemu wyspecjalizowanych usług publicznych w obszarach zabezpieczenia społecznego, edukacji, opieki senioralnej, ochrony zdrowia;
- nr 5. Wzmacnianie potencjału społeczeństwa obywatelskiego poprzez rozwijanie potencjału kapitału ludzkiego i społecznego oraz rozwój instytucjonalny.

Strategia w pierwszym z wymienionych obszarów jako priorytetowe traktuje poprawę infrastruktury powiatowych szpitali oraz systemu oświaty, a także rozwój sieci placówek na rzecz osób starszych, w tym mieszkań chronionych, domów spokojnej starości oraz dziennych domów opieki. Natomiast w odniesieniu do drugiego z wymienionych celów, zakłada się budowę subregionalnego systemu wspierania organizacji pozarządowych i ekonomii społecznej, a także wyrównywanie szans w dostępie do oferty kulturalnej.

3. Diagnoza sytuacji społecznej Gminy Świętajno

3.1. Położenie i ludność

Gmina Świętajno leży w południowej części województwa warmińsko-mazurskiego, w powiecie szczycieńskim. Sąsiaduje z gminami: Dźwierzuty, Szczytno (gm. wiejska), Piecki, Ruciane-Nida i Rozogi. Ma charakter wiejski, obejmując swoim zasięgiem 15 sołectw, w których skład wchodzi 24 miejscowości. Największymi z nich są: siedziba władz samorządowych Świętajno (1172 mieszkańców na koniec 2022 r.), Spychowo (960), Kolonia (693), Piasutno (379), Jerutki (367) oraz Jeruty (306 mieszkańców)¹.

Powierzchnia gminy wynosi 279,55 km², co stanowi 14,5% powierzchni powiatu. Według danych GUS, na koniec 2022 r. gminę zamieszkiwało 5 386 osób, zaś średnia gęstość zaludnienia wyniosła 19,3 osoby/km² i była znacznie niższa niż średnia w całym województwie warmińsko-mazurskim, kształtująca się na poziomie 56,5 osoby/km².

Analiza demograficzna Gminy Świętajno pozwala stwierdzić, że w ogólnej liczbie mieszkańców przeważają mężczyźni, którzy na koniec 2022 r. stanowili 51,17% ludności. W podziale na grupy wiekowe, kobiety mają przewagę w grupie osób w wieku 70 i więcej lat. Spośród wszystkich mieszkańców w tym wieku, których w 2022 r. były w gminie 604 osoby (11,21% ogółu ludności), kobiety w liczbie 359 stanowiły aż 59,44%.

Tabela 1. Liczba mieszkańców Gminy Świętajno w latach 2020-2022

Wyszczególnienie	2020	2021	2022
Ogółem	5 499	5 422	5 386
Mężczyźni, w tym:	2 794	2 759	2 756
- mężczyźni w wieku 0-14 lat	453	444	424
- mężczyźni w wieku 15-49 lat	1 334	1 302	1 295
- mężczyźni w wieku 50-69 lat	769	765	792
- mężczyźni w wieku 70 lat i więcej	238	248	245
Kobiety, w tym:	2 705	2 663	2 630
- kobiety w wieku 0-14 lat	400	380	350
- kobiety w wieku 15-49 lat	1 189	1 158	1 137
- kobiety w wieku 50-69 lat	762	770	784
- kobiety w wieku 70 lat i więcej	354	355	359

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GUS.

O równowadze płci można mówić w grupie mieszkańców w wieku 50-69 lat. Natomiast w młodszych grupach wiekowych przeważają mężczyźni. Ma to szczególne znaczenie w odniesieniu do grupy dzieci w wieku 0-14 lat, w której chłopcy stanowią 54,78% ogółu, a

¹ Dane wg ewidencji ludności Urzędu Gminy w Świętajnie.

także w przypadku osób w wieku 15-49 lat, traktowanym przez GUS jako wiek rozrodzony – w tej grupie mężczyźni stanowią bowiem 53,25% ludności. Opisane wyżej czynniki mogą wpływać na zmniejszanie się potencjału demograficznego gminy.

Jak widać, liczba ludności gminy systematycznie maleje. Zaprezentowane w tabeli wyniki dla 3 ostatnich lat pozwalają stwierdzić ubytek mieszkańców na poziomie 2,05%. Ale jeśli dane za 2022 r. porównamy z danymi za 2012 r., to na przestrzeni 10 lat widoczne jest zmniejszenie się liczby ludności o 11,72%, czyli o ponad 1/10. Jednym z głównych czynników, który ma wpływ na tempo i wielkość zmian demograficznych, jest przyrost naturalny stanowiący różnicę między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów w danym okresie. W latach 2020-2022 wykazywał wartości ujemne, co oznacza, że więcej mieszkańców gminy umierało niż się rodziło. W 2021 roku przyrost naturalny ukształtował się na najniższym poziomie w ostatnich dziesięciu latach, wynoszącym -52 osoby, przy czym odnotowano zaledwie 29 urodzeń żywych noworodków i 82 zgony. Z kolei rok wcześniej miały miejsce 83 zgony mieszkańców gminy i był to najwyższy wynik zarówno w perspektywie szczegółowo analizowanych lat 2020-2022, jak i w okresie dziesięciu lat wstecz. Wyższa umieralność w tych dwóch latach związana była przede wszystkim ze stanem epidemii COVID-19.

Wpływ na kształtowanie się liczby ludności gminy mają również migracje. W badanym okresie saldo migracji, podobnie jak przyrost naturalny, wykazywało zawsze wartości ujemne (od -9 do -26). W 2022 roku ukształtowało się na najniższym poziomie. Warto jednak zauważyć, że w roku 2016 i 2019 saldo migracji było bardziej niekorzystne dla gminy, ponieważ osiągało wartości o 2,5 raz wyższe niż w 2022 r. (odpowiednio -64 i -66).

Tabela 2. Wybrane dane dotyczące ruchu naturalnego i migracji ludności Gminy Świętajno w latach 2020-2022

Wyszczególnienie	2020	2021	2022
Urodzenia żywe	51	29	30
Zgony ogółem	83	82	58
Przyrost naturalny	-32	-53	-28
Zameldowania	40	51	53
Wymeldowania	62	60	79
Saldo migracji	-22	-9	-26

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GUS.

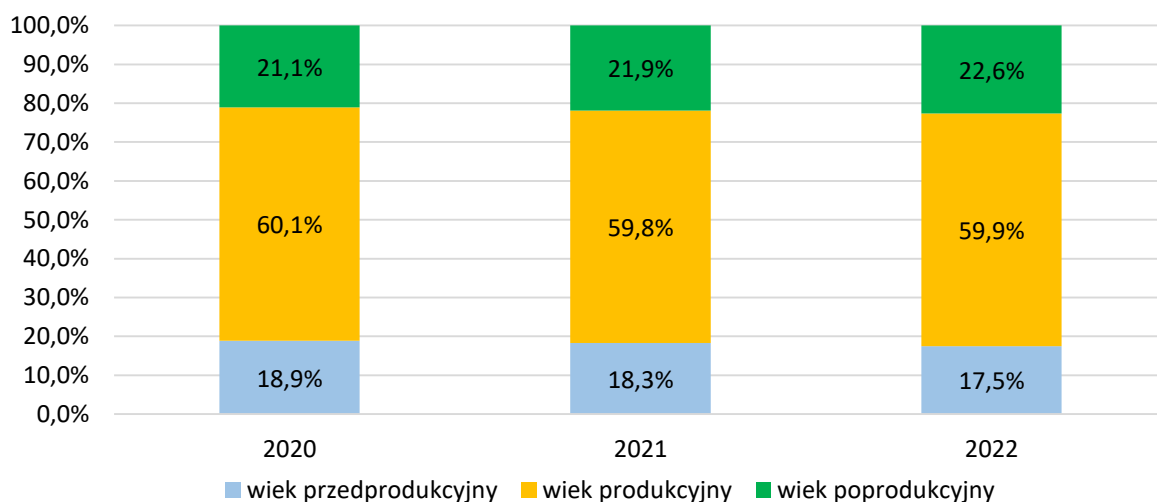
W ostatnich dziesięcioleciach w Polsce, podobnie jak w innych krajach rozwiniętych, coraz silniej zaznacza się zjawisko *starzenia się społeczeństwa*. I choć starzenie się i starość są wpisane w cykl życia ludzkiego, to jednak rozwój cywilizacyjny, wydłużanie czasu trwania życia oraz coraz wyższa jego jakość powodują, że społeczeństwo starzeje się intensywniej niż kiedyś. Oznacza to, że w jego strukturze coraz większy odsetek stanowią ludzie starsi, natomiast najmłodsze grupy wiekowe mają coraz mniejszy udział. Zjawisko *starzenia się* cechuje również społeczeństwo Gminy Świętajno. Potwierdzają to dane demograficzne dotyczące w szczególności liczby i odsetka mieszkańców wg ekonomicznych grup wieku.

W okresie od 2020 do 2022 roku w gminie można było zaobserwować:

- spadek liczby i odsetka mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym, a więc dzieci i młodzieży do 17 roku życia - z 1 037 osób (19,2%) w pierwszym roku analizy do 942 osób (19,0%) w ostatnim;
- spadek liczby i odsetka mieszkańców w wieku produkcyjnym (mężczyźni 18-64 lata, kobiety 18-59 lat) – z 3 304 osób (60,1%) do 3 225 osób (59,9%);
- wzrost liczby i odsetka mieszkańców w poprodukcyjnym okresie życia (mężczyźni 65 lat i więcej, kobiety od 60 lat wzwyż) – z 1 158 osób (21,1%) do 1 219 osób (22,6%).

Na marginesie, struktura demograficzna gminy Świętajno według ekonomicznych grup wieku jest zbliżona do struktury w województwie warmińsko-mazurskim. Zauważalne jest jednak szybsze tempo zmniejszania się odsetka dzieci i młodzieży w gminie niż w całym regionie, w którym udział osób w wieku przedprodukcyjnym w 2022 r. wyniósł 18,3% (spadek o 0,3 pp. w porównaniu do 2020 r.). W gminie obserwowany jest również nieco szybszy wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym, albowiem dane dla całego województwa wskazują na udział tej grupy wiekowej na poziomie 22,5% w 2022 r. (wzrost o 1,1 pp. w porównaniu do 2020 r.).

Wykres 1. Mieszkańcy Gminy Świętajno według ekonomicznych grup wieku w latach 2020-2022 (w %)

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GUS.

W następnych latach należy prognozować dalsze postępowanie procesu starzenia się społeczeństwa gminy. Wskazuje na to m.in. utrzymywanie się ujemnego przyrostu naturalnego oraz salda migracji, a także sposób kształtowania się wskaźników obciążenia demograficznego. W 2022 roku na każde 100 osób w wieku przedprodukcyjnym w Gminie Świętajno przypadało 129,4 osób w wieku poprodukcyjnym, co oznacza zwiększenie się tego wskaźnika w porównaniu do 2020 roku o 17,7 punktu. Wzrost, choć w mniejszym stopniu, nastąpił również w przypadku wskaźnika liczby ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym – z 35,0 w 2020 roku do 37,8 w 2022 roku. Odsetek osób w

wieku 65 lat i więcej w populacji gminy ogółem w analizowanym okresie zwiększył się o 1,8 punktu do poziomu 18,7%.

3.2. Lokalna gospodarka i rynek pracy

Istotne dla diagnozy sytuacji społeczno-ekonomicznej gminy jest scharakteryzowanie lokalnej gospodarki. Tworzona jest ona przez system składający się z powiązanych ze sobą podmiotów – firm, instytucji publicznych oraz gospodarstw domowych, które spełniają odmienne funkcje oraz dążą do osiągnięcia określonych celów. Jej specyfika i kondycja uwarunkowane są wieloma czynnikami, w tym m.in. społecznymi, geograficznymi, historycznymi, prawnymi oraz instytucjonalnymi, a jednocześnie w sposób bezpośredni lub pośredni przekładają się na jakość życia mieszkańców danego terytorium.

Na koniec 2022 roku na terenie Gminy Świętajno funkcjonowało 535 podmiotów gospodarki narodowej, obejmujących – wedle definicji GUS – osoby prawne (np. spółki prawa handlowego, spółdzielnie, fundacje, stowarzyszenia), jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Ostatnia z wymienionych grup jest dominująca, bowiem udział firm działających w formie jednoosobowej działalności gospodarczej wynosił w 2022 r. aż 79,8% ogółu podmiotów. Ponadto jak podaje GUS, liczba podmiotów gospodarki narodowej w gminie Świętajno wzrosła względem 2020 roku o 2 podmioty, natomiast w porównaniu do 2012 roku – o 96 jednostek.

Tabela 3. Wybrane wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Świętajno w latach 2020-2022

Wyszczególnienie	2020	2021	2022
Podmioty wpisane do REGON na 1 000 ludności	97	100	99
Podmioty na 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	161,3	166,9	165,9
Osoby fiz. prowadzące działalność gospodarczą na 1 000 ludności	78	80	79
Osoby fiz. prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym	13,04	13,36	13,24

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GUS.

Na każdy 1 000 ludności w 2022 roku przypadało 99 podmiotów, natomiast na każdy 1 000 mieszkańców w wieku produkcyjnym – 165,9 podmiotów. Wskaźniki te kształtowały się więc na wyższym poziomie niż w całym powiecie szczycieńskim, gdzie wynosiły odpowiednio 91 i 151,2 podmiotów. Również wyższe nasycenie dotyczy osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. W 2022 roku na 1 000 mieszkańców gminy przypadało 79 takich osób, natomiast na 100 osób w wieku produkcyjnym było 13,24 osób prowadzących działalność gospodarczą. Wskaźniki te w powiecie kształtowały się na poziomie 70 i 11,68.

W strukturze podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Świętajno przeważają jednostki zatrudniające 0-9 osób – w 2022 roku stanowiły one 96,4% ogółu, w dalszej kolejności są

podmioty zatrudniające od 10 do 49 osób (3,0%) oraz od 50 do 249 pracowników (0,56%). Na terenie gminy nie funkcjonują natomiast jednostki zatrudniające 250 i więcej pracowników.

Tabela 4. Podmioty gospodarki narodowej według klas wielkości w Gminie Świętajno w latach 2020-2022

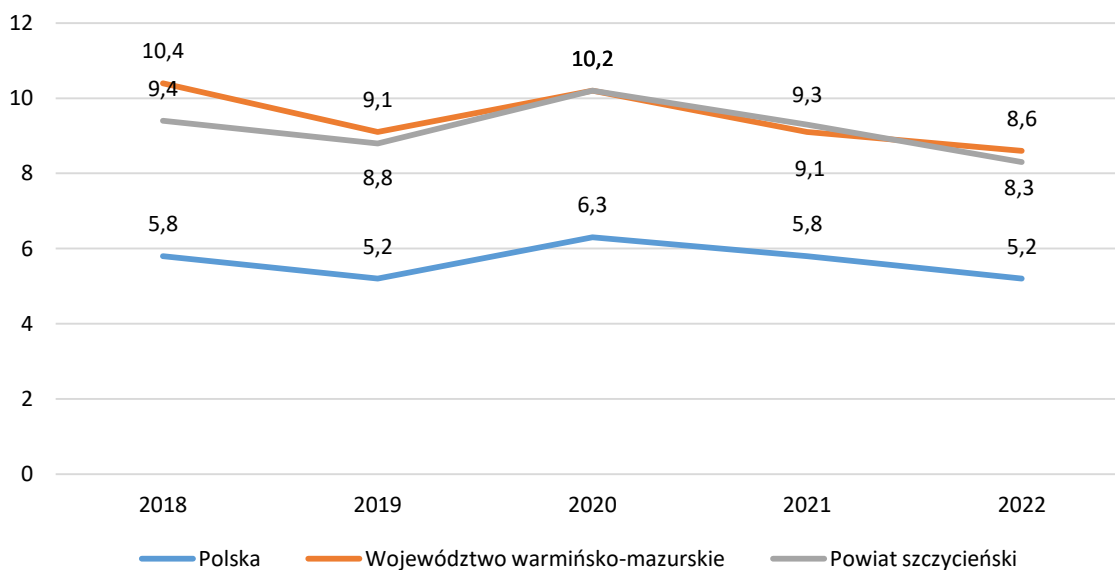
Wyszczególnienie	2020	2021	2022
0-9	512	521	516
10-49	18	17	16
50-249	3	3	3
Razem	533	541	535

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GUS

Biorąc pod uwagę rodzaj prowadzonej działalności, w 2022 r. na terenie gminy dominowały podmioty funkcjonujące w sekcjach F – Budownictwo (104 firmy; 19,4% ogółu), G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle (99; 18,5%) oraz A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (74; 13,8%). Powyżej 10% ogółu jednostek było również w sekcji C – Przetwórstwo przemysłowe (60; 11,2%).

O sytuacji społeczno-ekonomicznej może świadczyć wysokość stopy bezrobocia oraz jej relacja w stosunku do wartości krajowych i wojewódzkich. Obrazuje ona procentowy stosunek liczby ludności bezrobotnej do liczby ludności aktywnej zawodowo. Ze względu na to, że stopa bezrobocia nie jest wyliczana na poziomie gminy, zaprezentowano dane dotyczące całego powiatu szczycieńskiego.

Wykres 2. Stopa bezrobocia w Polsce, województwie warmińsko-mazurskim i powiecie szczycieńskim w latach 2018-2022

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GUS.

Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiecie szczycieńskim w grudniu 2022 roku wynosiła 8,3%, co oznacza, iż była niższa od stopy wojewódzkiej o 0,3 punktu procentowego, natomiast wyższa od stopy krajowej – o 3,1 punktu. W porównaniu do 2018 roku zmniejszyła się o 1,1 punktu, jednak w odniesieniu do 2020 roku, w którym poziom bezrobocia wzrósł przede wszystkim z powodu epidemii COVID-19, zmalała o 1,9 punktu proc. Jest to tendencja zbliżona do krajowej, charakteryzującej się w ostatnich latach znacznym i systematycznym spadkiem bezrobocia rejestrowanego. Rok 2020, z uwagi na epidemię Covid-19 przyniósł zmiany na rynku pracy i wzrost wskaźników bezrobocia rejestrowanego, natomiast w 2021 roku odnotowano ponowny ich spadek bądź wyhamowanie wzrostu.

Warto przy tym pamiętać, że bezrobotni zarejestrowani w PUP to jedynie część osób, które nie posiadają zatrudnienia, natomiast pozostałe nie rejestrują się m.in. ze względu na brak motywacji a nawet niechęć do podjęcia pracy lub innych oferowanych przez urząd form aktywizacji zawodowej, a także ze względu na pracę w *szarej strefie*.

3.3. Dominujące problemy w ujęciu pomocy społecznej

W 2022 roku świadczenie z pomocy społecznej przyznano 322 mieszkańcom gminy z 224 rodzin, w których funkcjonowało 605 osób. W porównaniu do 2020 roku liczba osób, które otrzymały świadczenia, spadła o 100 (o 23,7%), liczba rodzin zmniejszyła się o 36 (o 13,8%), natomiast liczba osób w rodzinach o 76 (o 11,2%). Jednak względem roku 2021, odnotowano wzrost liczby osób, którym przyznano świadczenia (o 12 osób; 3,9%) oraz liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej (o 28 osób; 4,8%).

Tabela 5. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej w gminie Świętajno w latach 2020-2022

Wyszczególnienie	2020	2021	2022
Liczba osób, którym przyznano świadczenie	422	310	322
- świadczenia pieniężne	207	130	134
- świadczenia niepieniężne	215	180	188
Liczba rodzin	260	227	224
Liczba osób w rodzinach	681	577	605

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

Świadczenia przyznawane z pomocy społecznej mogą mieć charakter pieniężny lub niepieniężny. Do pierwszej kategorii zalicza się zasiłki: stały, okresowy i celowy. Świadczenia o charakterze niepieniężnym to m.in. praca socjalna, interwencja kryzysowa, sprawienie pogrzebu, poradnictwo specjalistyczne, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze. Rodzaj, forma i rozmiar świadczenia powinny być odpowiednie do okoliczności uzasadniających udzielenie pomocy i odpowiadać celom i możliwościom pomocy społecznej.

Struktura świadczeń przyznawanych przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Świętajnie wskazuje na przewagę liczby osób korzystających ze świadczeń niepieniężnych, które w 2022 zostały przyznane 188 osobom, stanowiącym 58,4% ogółu świadczeniobiorców. Świadczenia pieniężne w tym czasie otrzymało 134 osób, tj. 41,6% osób korzystających z pomocy.

Spośród świadczeń pieniężnych najwięcej osób skorzystało z zasiłku celowego – w tym przypadku liczba świadczeniobiorców w 2022 roku wyniosła 79, jednak odnotowano też największy spadek w porównaniu do 2020 roku – aż o 119 osób (o 60,1%). Na drugim miejscu, jeśli chodzi o liczbę korzystających, były zasiłki stałe przyznane w 2022 roku 54 osobom, które w większości były osobami samotnie gospodarującymi. Liczba osób, które otrzymywały zasiłek stały w latach 2020-2022 zmniejszyła się o zaledwie 4 osoby. Natomiast zasiłki okresowe w 2022 roku otrzymało 34 osoby, czyli o 29 osób (o 46,0%) mniej niż w 2020 roku. Większość osób (29; 85,3%) pobierała go z tytułu bezrobocia, natomiast z powodu długotrwałej choroby - 5 osób.

Tabela 6. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w formie zasiłków w Gminie Świętajno w latach 2020-2022

Wyszczególnienie	2020	2021	2022
Zasiłek stały	58	56	54
- dla osoby samotnie gospodarującej	45	48	49
- dla osoby w rodzinie	13	8	5
Zasiłek okresowy	63	41	34
- z tytułu bezrobocia	48	36	29
- z tytułu długotrwałej choroby	10	4	5
- z tytułu niepełnosprawności	5	1	0
Zasiłek celowy	198	91	79

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

Z kolei wśród świadczeń o charakterze niepieniężnym, nie licząc pracy socjalnej, najczęściej przyznawany był posiłek w ramach programu „Posiłek w szkole i w domu”, z którego w 2022 r. skorzystało 127 dzieci (o 36 mniej niż w 2020 r.). W analizowanym okresie rokrocznie z pomocy w postaci schronienia i ubrania korzystało kilka osób (od 1 do 5). Natomiast usługi opiekuńcze były jedynym świadczeniem niepieniężnym, w przypadku którego odnotowano wyraźny wzrost liczby osób otrzymujących pomoc w tej formie. W 2020 r. skorzystało z nich 18 osób, natomiast w 2022 r. nastąpił wzrost o 50% - usługi opiekuńcze przyznano bowiem 27 mieszkańcom gminy.

Zgodnie z art. 7 ustawy o pomocy społecznej, wsparcie udzielane jest osobom i rodzinom w szczególności z następujących powodów: ubóstwo; sieroctwo; bezdomność; bezrobocie; długotrwała lub ciężka choroba; niepełnosprawność; przemoc domowa²; potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi; potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności; bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych; trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub

² Pojęcie „przemocy domowej” w dniu 22 czerwca 2023 r. zastąpiło dotychczasowe pojęcie „przemocy w rodzinie”, co oznacza, że w statystykach do 2022 roku włącznie funkcjonuje nadal pojęcie przemocy w rodzinie.

zewolenie na pobyt czasowy w związku z tymi okolicznościami; trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego; alkoholizm lub narkomania; zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa oraz klęska żywiołowa lub ekologiczna.

Analiza przyczyn udzielania pomocy społecznej w Gminie Świętajno w latach 2020-2022 wskazuje, że ubóstwem – wymienionym w ustawie jako pierwsze – było dotkniętych najwięcej rodzin i osób w rodzinach korzystających ze wsparcia GOPS. W 2022 r. odnotowano 128 rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa, w których żyło 356 osób.

Tabela 7. Powody przyznawania pomocy społecznej w Gminie Świętajno w latach 2020-2022

Wyszczególnienie	2020		2021		2022	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	169	486	135	367	128	356
Sieroctwo	0	0	0	0	0	0
Bezdomność	3	3	3	3	5	5
Potrzeba ochrony macierzyństwa	19	88	16	78	22	117
- w tym potrzeba ochrony wielodzietności	7	36	5	23	13	77
Bezrobocie	86	244	72	189	70	199
Niepełnosprawność	55	77	52	67	60	93
Długotrwała lub ciężka choroba	44	63	41	62	46	104
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	25	112	19	83	28	119
- w tym rodziny niepełne	14	50	10	30	17	51
- w tym rodziny wielodzietne	11	62	9	53	10	63
Przemoc w rodzinie	0	0	0	0	0	0
Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0	0	0	0	0	0
Alkoholizm	54	65	25	25	50	68
Narkomania	0	0	0	0	0	0
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	1	1	3	3	0	0
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub pozwolenie na pobyt czasowy	0	0	0	0	0	0
Zdarzenie losowe	0	0	0	0	1	1
Sytuacja kryzysowa	0	0	0	0	0	0
Klęska żywiołowa lub ekologiczna	0	0	0	0	0	0

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

Trzeba zarazem podkreślić, iż ubóstwo de facto nie stanowi samoistnej przesłanki uzasadniającej przyznanie świadczenia. Zwykle współwystępuje z innymi wyzwaniami czy problemami społecznymi takimi jak bezrobocie, alkoholizm, nieumiejętność prowadzenia gospodarstwa domowego, wielodzietność, bezdomność. Wśród wyżej wymienionych, bezrobocie jest drugim najczęściej występującym powodem udzielania pomocy społecznej. W 2022 roku doświadczało go 70 rodzin, w których żyło 199 osób. Co ciekawe, zarówno ubóstwo jak i bezrobocie są przesłankami, których skala w analizowanym okresie zmniejszyła się. Liczba rodzin objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa zmalała o 24,3%, a liczba osób w tych rodzinach - o 26,7%. Natomiast w przypadku bezrobocia, spadek nastąpił odpowiednio o 18,6% i 18,4%.

Należy również zwrócić uwagę na problemy, których skala w badanym okresie zwiększyła się. Co prawda, wzrost nie był znaczący, ale czynniki te dotyczą dużej grupy rodzin i osób zamieszkujących gminę. Są to: niepełnosprawność (z powodu której w 2022 r. objęto wsparciem 60 rodzin, w których żyły 93 osoby), długotrwała lub ciężka choroba (46 rodzin, 104 osoby w rodzinach), bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (28 rodzin, 119 osób) oraz potrzeba ochrony macierzyństwa (22 rodziny, w których żyło 117 osób). Innym często występującym problemem w statystykach GOPS Świętajno był alkoholizm. W 2022 r. dotyczył on 50 rodzin, w których funkcjonowało 68 osób. Pozostałe powody wymienione w art. 7 ustawy o pomocy społecznej występowały w gminie sporadycznie lub wcale.

4. Polityka społeczna w Gminie Świętajno

4.1. Zasoby instytucjonalne w sferze polityki społecznej

Instytucjonalny system pomocy i wsparcia organizowany jest na rzecz osób i rodzin, doświadczających trudnych sytuacji życiowych – szczególnie wtedy, gdy nie są one w stanie pokonać wyzwań i barier wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.

Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej to między innymi na samorządzie gminy spoczywa obowiązek zapewnienia realizacji zadań pomocy społecznej wobec jej mieszkańców. Jednostką wykonującą te zadania w Gminie Świętajno jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Świętajnie. W świetle art. 15 ww. ustawy, polegają one na:

- 1) przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń,
- 2) pracy socjalnej,
- 3) prowadzeniu i rozwoju odpowiedniej infrastruktury socjalnej,
- 4) analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej,
- 5) realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych,
- 6) rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Ośrodek realizuje ponadto szereg zadań wynikających z innych ustaw, w tym m.in. w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, przeciwdziałania przemocy domowej oraz ochrony osób doznających przemocy domowej, dodatków mieszkaniowych, dodatku węglowego i osłonowego oraz świadczeń rodzinnych.

W strukturze organizacyjnej GOPS działają dwa Kluby Senior+: z siedzibą w Świętajnie przy ul. Mickiewicza 13 dla 30 seniorów oraz w Spychowie przy ul. Plac Wolności 1 dla 20 seniorów. Na potrzeby prowadzenia klubów zatrudniony jest opiekun, który organizuje zajęcia ze specjalistami, spotkania z ciekawymi ludźmi oraz wycieczki. Zajęcia w klubach Senior+ mają na celu integrację grupy, a także możliwość spotkania z innymi ludźmi, spędzenia wspólnie czasu wolnego celem zmniejszenia poczucia samotności. Funkcjonowanie klubów finansowane jest w całości ze środków własnych gminy.

Przy GOPS w Świętajnie funkcjonuje Punkt konsultacyjny dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie, osób uzależnionych i współuzależnionych. W punkcie świadczone jest poradnictwo psychologiczne, prawne i socjalne, z którego korzystają w szczególności osoby doświadczające przemocy domowej, rodziny w sytuacji kryzysowej. Ponadto GOPS zatrudnia instruktora ds. kulturalno-oświatowych w placówce wsparcia dla dzieci – świetlica „Iskierka”, do której uczęszcza średnio 10 dzieci z rodzin doświadczających problemów opiekuńczo-wychowawczych, problemu uzależnienia.

Jeśli chodzi o inne instytucje pomocy społecznej, należy wskazać, że na terenie Gminy Świętajno mają swoją siedzibę:

- Dom Pomocy Społecznej w Szczytnie Filia w Spychowie - istnieje od 2001 r. i przeznaczony jest dla 25 pensjonariuszy, zgodnie z postanowieniami Regulaminu

Organizacyjnego, DPS świadczy usługi pielęgnacyjne, opiekuńcze i wspomagające, a także spełnia wszystkie wymogi standaryzacyjne w zakresie warunków bytowych.

- Środowiskowy Dom Samopomocy w Szczytnie Filia im. Jerzego Lanca w Piasutnie, który zapewnia 60 miejsc dziennych dla osób chorujących psychicznie. Organem prowadzącym tej jednostki jest Powiat Szczycieński. W zajęciach, jakie oferuje ŚDS w Piasutnie, uczestniczy ok. 50 mieszkańców z terenu Gminy.

Oprócz GOPS, ważne ogniwo w lokalnym systemie diagnozowania i rozwiązywania problemów społecznych na terenie Gminy stanowią Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Świętajnie oraz Zespół Interdyscyplinarny. Należy podkreślić również istotną rolę gminnych placówek oświatowych, które w ramach pracy dydaktyczno-wychowawczej podejmują szereg zagadnień ważnych dla funkcjonowania lokalnej społeczności.

Gmina jest organem prowadzącym dla trzech 8-klasowych szkół podstawowych: w Świętajnie, Spychowie i Jerutach, a także przedszkola w Świętajnie. Na terenie gminy do 30.06.2023r. znajdował się ponadto punkt przedszkolny w Jerutkach, którego organem prowadzącym była Fundacja na Rzecz Wspierania Rozwoju Kreatywności oraz Rozwoju Twórczości Dzieci, Młodzieży i Dorosłych „Kreolia – Kraina Kreatywności”. Szkoły i przedszkola realizują programy edukacyjne służące budowaniu odpowiednich kompetencji i postaw społecznych i obywatelskich uczniów (w tym poprzez uczestnictwo w wolontariacie i działalności organizacji pozarządowych), profilaktyce zdrowotnej, przeciwdziałaniu przemocy domowej, przemocy rówieśniczej i cyberprzemocy, uzależnień od substancji psychoaktywnych i uzależnień behawioralnych, a także podnoszenie kompetencji rodziców w zakresie opieki i wychowania.

Gmina Świętajno prowadzi ponadto działania z zakresu krzewienia kultury oraz kultury fizycznej i rekreacji wśród mieszkańców. Jednostkami wykonującymi zadania w omawianym obszarze są Gminny Ośrodek Kultury w Świętajnie oraz Gminna Biblioteka Publiczna w Świętajnie wraz z filią w Spychowie. Zagadnienia te są oczywiście również ważnym elementem działania placówek oświatowych.

Misją GOK jest w szczególności edukacja kulturalna i wychowanie przez sztukę, tworzenie warunków dla rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego, folkloru, a także rękodzieła ludowego i artystycznego. Ośrodek dysponuje salą na 100 osób, stanowiskami komputerowymi, kawiarenką na spotkania. Ponadto administruje świetlicami wiejskimi w Jerutkach, Długim Borku, Piasutnie, Konradach i Białym Gruncie. Przy GOK działa chór „Pasjonata”, oraz zespół muzyczny „Musique Macabre”, odbywają się zajęcia teatralne, artystyczne, język angielski dla dorosłych, zajęcia dla grających w scrabble. GOK organizuje lub współorganizuje wiele spotkań o różnorodnej tematyce, imprez kulturalnych oraz zajęć i turniejów sportowych np. Gminna Sekcja Piłki Nożnej. Z kolei GBP prowadzi wypożyczalnię książek, organizuje lekcje biblioteczne, konkursy recytatorskie, czytelnicze oraz akcje upowszechniające czytelnictwo.

W gminie nie funkcjonuje odrębna jednostka organizacyjna samorządu zajmująca się promocją sportu i rekreacji, od grudnia 2023r. funkcjonuje uczniowski klub sportowy.

Analizując zasoby Gminy Świętajno w kontekście zadań polityki społecznej, nie można też pominąć istotnej roli jednostek pomocniczych, czyli sołectw. W gminie powołanych jest 15 sołectw. Do ich zadań należy w szczególności: wspieranie działalności samorządu gminnego, w tym poprzez konsultowanie i opiniowanie uchwał Rady Gminy oraz pomoc w organizacji konsultacji publicznych; organizowanie wspólnych prac mieszkańców na rzecz sołectwa i pomocy sołectkiej, a także realizowanie zadań określonych w ustawie o funduszu sołectkim – poprzez uchwalanie i przekazywanie władzom gminy listy zadań przewidzianych do realizacji w kolejnym roku. Środki z funduszu sołectkiego są przeznaczane m.in. na remonty i wyposażenie komunalnych obiektów sportowo-rekreacyjnych, w których odbywają się zajęcia, turnieje, wydarzenia społeczno-kulturalne.

Realizacja zadań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów społecznych odbywa się we współpracy z podmiotami takimi jak Komenda Powiatowa Policji w Szczytnie i Posterunek Policji w Świętajnie, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Szczytnie, Powiatowy Urząd Pracy w Szczytnie, placówki służby zdrowia, placówki leczenia uzależnień, organizacje pozarządowe z terenu gminy, powiatu i województwa.

Na terenie gminy funkcjonują 3 niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej (2 ośrodki zdrowia w Świętajnie oraz 1 w Spychowie), realizujące na podstawie kontraktu z Narodowym Funduszem Zdrowia usługi z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej. Ponadto działa jeden gabinet stomatologiczny w Świętajnie oraz 2 apteki (w Świętajnie i Spychowie – punkt apteczny).

4.2. Zdolność podmiotów ekonomii społecznej do realizacji usług społecznych

W świetle ustawy z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej, podmiotami ekonomii społecznej są m.in. spółdzielnie socjalne, warsztaty terapii zajęciowej, zakłady aktywności zawodowej, centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, spółdzielnie pracy oraz organizacje pozarządowe. Prowadzą one działalność na rzecz społeczności lokalnej w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej, tworzenia miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz świadczenia usług społecznych, które realizowane są w formie działalności gospodarczej, działalności pożytku publicznego i innej działalności o charakterze odpłatnym.

Na terenie Gminy Świętajno siedzibę ma 27 podmiotów ekonomii społecznej, w tym 2 spółdzielnie socjalne, 24 stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne oraz 1 fundacja. Według danych z rejestru KRS dostępnych na stronie ekrs.ms.gov.pl w stanie likwidacji jest 7 stowarzyszeń. Natomiast niektóre spośród zarejestrowanych podmiotów nie prowadzą aktualnie działalności. Na potrzeby analizy zdolności PES do świadczenia usług społecznych zostały niżej wymienione i krótko scharakteryzowane wybrane podmioty, które w ostatnich latach wykazywały się jakąś formą działań skierowanych do mieszkańców.

1. Cztery jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej – w Długim Borku, Piasutnie, Spychowie i Świętajnie. Wszystkie OSP w gminie to jednostki ochrony przeciwpożarowej będące

stowarzyszeniami, działają na rzecz ochrony życia, zdrowia, mienia i środowiska w tym poprzez działania ratownicze, udział w alarmowaniu i ostrzeganiu ludności o zagrożeniach, wykonywanie kwalifikowanej pierwszej pomocy, organizowanie ćwiczeń, szkoleń, zawodów sportowo-pożarniczych; organizowanie przedsięwzięć oświatowo-kulturalnych propagujących wiedzę i umiejętności w zakresie ochrony przeciwpożarowej, a także krzewienie sportu i kultury fizycznej. Dwie z nich - OSP Spychowo i OSP Świętajno - należą do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego.

2. Stowarzyszenie „Razem” z siedzibą w Świętajnie zarejestrowane w KRS w 2001 r., działa przy Szkole Podstawowej w Świętajnie, posiada status Organizacji Pożytku Publicznego; obecnie główna jego działalność koncentruje się wokół wspierania uczniów i ich rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej.
3. Stowarzyszenie „Przyjazne Spychowo” – istnieje od 2003 r., wspiera rozwój turystyczny i integrację lokalnej społeczności; organizuje dwie duże imprezy: Powrót Juranda do Spychowa (XXI edycja w 2023 r.) oraz Półmaraton Spychowski Tropem Niedźwiedzia & Dycha Juranda (VI edycja w 2023 r.), a także współorganizuje i wspiera inne wydarzenia odbywające się w miejscowości.
4. Stowarzyszenie „Koloniamy nad Szkwą” – zarejestrowane w 2008 r., aby wspierać rozwój wsi Kolonia, kultywować mazurskie tradycje, aktywizować i integrować społeczność; przy Stowarzyszeniu działa zespół śpiewaczy „Kolonianki”, wykonujący tradycyjne utwory kurpiowsko-mazurskie.
5. Fundacja na Rzecz Wspierania Rozwoju Kreatywności oraz Rozwoju Twórczości Dzieci, Młodzieży i Dorosłych „Kreolia – Kraina Kreatywności” z siedzibą w Jerutkach, od 2010 r. prowadzi działania służące aktywizacji lokalnej społeczności przede wszystkim poprzez uczestnictwo w różnych przejawach kultury i sztuki; od 2011 r. realizuje Kuźnię Talentów – zajęcia muzyczne dla dzieci i młodzieży; fundacja organizuje wydarzenia związane z lokalną kulturą i kulinariami np. Przegląd Twórczości Ludowej, Festiwal ziemniaków i kuchni regionalnej; była inicjatorem utworzenia Wsi Tematycznej – Wieś Sztuki w Jerutkach; organizuje zajęcia sportowe, wykłady, warsztaty.
6. Warmińsko-Mazurskie Centrum Wspierania Inicjatyw Lokalnych i Promocji Regionu z siedzibą w Piasutnie, działa od 2014 r. w dziedzinie promocji regionu Warmii i Mazur, podtrzymywania tradycji i tożsamości kulturowej; od 10 lat współorganizuje Ogólnopolski Turniej „Scrabble nad Jeziorem” w Piasutnie.
7. Spółdzielnia Socjalna „Bulwar” z siedzibą w Jerutkach – powstała w 2017 r., jest to spółdzielnia socjalna osób prawnych, której jednym z założycieli jest ww. Fundacja „Kreolia”; podmiot posiada status przedsiębiorstwa społecznego, prowadzi działalność reintegracyjną na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; świadczy usługi gastronomiczne, związane z zakwaterowaniem, usługi sprzątania, a także usługi opiekuńcze dla osób starszych, chorujących, niepełnosprawnych (wraz z możliwością dostarczenia posiłku).

8. Spółdzielnia Socjalna „Mamamija” z siedzibą w msc. Bystrz koło Spychowa, założona została w 2018 r. Główna działalność spółdzielni to produkcja mebli i projektowanie wnętrz, produkcja i montaż drobnej architektury ogrodowej, paneli ściennych; produkcja nagrań i organizacja imprez, wydarzeń kulturalno-rozrywkowych, muzycznych. Spółdzielnia świadczy także usługi gastronomiczne oraz usługę wynajmu kajaków.
9. Stowarzyszenie Zespół Sygnalistów Myśliwskich „Leśna Brać” z siedzibą w Połomie – utworzone w 2019 r., które m.in. współorganizuje Ogólnopolski Sptyw Kajakowy Sygnalistów Myśliwskich, Leśników i Myśliwych Spychowo-Zgon.
10. Stowarzyszenie Zwycię „Kundel Bury” z siedzibą w Świętajnie, utworzone w 2019 r., jego celem jest opieka nad bezpańskimi zwierzętami znajdującymi się w Przylulisku w Świętajnie.
11. Koło Gospodyń Wiejskich „Kobieca moc w Białym Gruncie” – założone w 2020 r., działa na rzecz aktywizacji lokalnej społeczności, realizuje projekty edukacyjne, rękodzielnicze, upowszechniające dziedzictwo kulturowe.
12. Koło Gospodyń Wiejskich „Mazurianki” w Kolonii – utworzone w 2023 r., wspólnie z GOK zorganizowało warsztaty bożonarodzeniowe.

Współpraca Gminy Świętajno z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami uprawnionymi na podstawie ustawy o działalności pożytku publicznego odbywa się zarówno w formie finansowej, jak i pozafinansowej. W 2023 roku organizacje pozarządowe realizowały zadania publiczne zlecone przez gminę z zakresu:

- wspierania i upowszechniania kultury fizycznej: zadanie pn. „Półmaraton Tropem Ostatniego Niedźwiedzia” realizowane przez Stowarzyszenie „Przyjazne Spychowo”;
- kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego: zadanie pn. „Powrót Juranda do Spychowa” realizowane przez Stowarzyszenie „Przyjazne Spychowo”;
- kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego: zadania pn. „Lato kulturalne w wiosce sztuki” oraz „Patriotyczna Gmina Świętajno” realizowane przez Fundację na Rzecz Wspierania Rozwoju Kreatywności oraz Rozwoju Twórczości Dzieci, Młodzieży i Dorosłych „Kreolia – Kraina Kreatywności”;
- kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego: zadanie pn. „Turniej scrabble nad jeziorem” oraz „Kolonja ośrodkiem kultywowania kultury mazurskiej” realizowane przez Warmińsko-Mazurskie Centrum Wspierania Inicjatyw Lokalnych i Promocji Regionu;
- turystyki: zadanie pn. „Promocja turystyczna gminy Świętajno” realizowane przez Warmińsko-Mazurskie Centrum Wspierania Inicjatyw Lokalnych i Promocji Regionu.

Ponadto w trybie otwartego konkursu ofert z ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie zlecona została realizacja zadań z zakresu pomocy społecznej – usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze nad osobami, które z powodu wieku, choroby, niepełnosprawności wymagają pomocy innych

osób – dla osób zamieszkałych na terenie Gminy Świątajno, w miejscu ich zamieszkania. Zlecenie realizacji zadania w tym zakresie otrzymała Spółdzielnia Socjalna Bulwar. Należy nadmienić, że Spółdzielnia realizuje wskazaną usługę nieprzerwanie od 2021 r.

5. Sytuacja wybranych grup społecznych

Lokalna polityka społeczna zmierza do kształtowania warunków i jakości życia mieszkańców w taki sposób, aby wszyscy członkowie wspólnoty mogli korzystać z dóbr i usług umożliwiających im zaspokojenie potrzeb, wypełnianie różnych ról społecznych oraz rozwój osobisty. Przeszkodą w realizacji tego celu mogą być determinanty wykluczenia społecznego. Szczególnie chodzi o deficyty oraz bariery indywidualne i społeczne dotykające osoby i grupy, które:

- ✓ nie zostały wyposażone w kapitał życiowy umożliwiający im normalną pozycję społeczną, zdobycie odpowiedniego poziomu kwalifikacji, wejście na rynek pracy lub założenie rodziny;
- ✓ nie posiadają dostępu do odpowiednich instytucji pozwalających na wyposażenie w kapitał życiowy, jego rozwój i pomnażanie;
- ✓ posiadają cechy utrudniające im korzystanie z powszechnych zasobów społecznych (np. ze względu na zaistnienie niepełnosprawności, długotrwałej choroby, uzależnienia);
- ✓ są przedmiotem niszczącego działania innych osób lub podmiotów (polegającego na stosowaniu przemocy, szantażu, dyskryminacji itp.);
- ✓ żyją w niekorzystnych warunkach ekonomicznych (ubóstwo materialne)³.

W dalszej części niniejszego rozdziału analizie zostaną poddane grupy, które można wyodrębnić ze społeczności lokalnej stosując różne kryteria porządkujące. Analiza będzie miała charakter bardziej jakościowy niż ilościowy, ponieważ nie tylko skala danego zjawiska ma znaczenie, ale też jego intensywność i negatywne skutki społeczne.

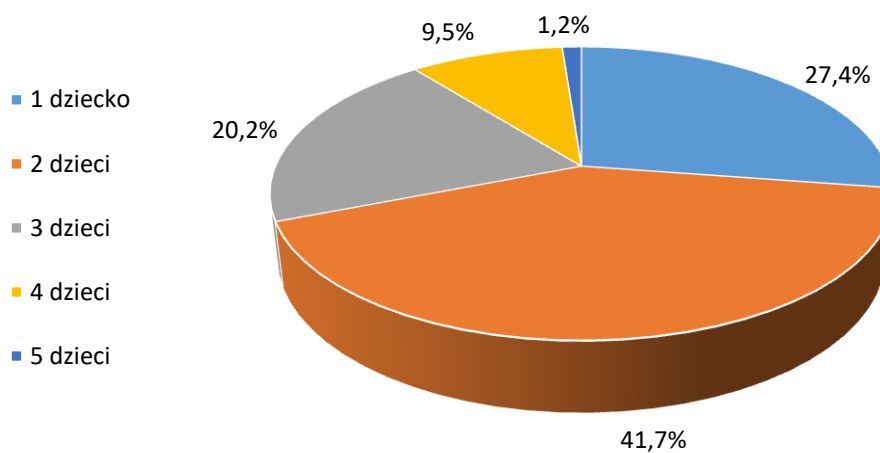
5.1. Rodziny z dziećmi

Rodzina jest naturalnym środowiskiem służącym opiece i wychowaniu dzieci. Wypełnia też szereg innych ważnych społecznie funkcji. Występujące na jej drodze trudności życiowe są sprawą oczywistą i prawdopodobnie nieuniknioną. Mogą pojawić się w razie problemów zawodowych, utraty pracy czy niedostatecznych dochodów. Mogą też być efektem konfliktów małżeńskich lub w związku nieformalnym. Bardzo często ich źródłem są jednak problemy wychowawcze, wynikające z rozwoju dzieci, które na różnych etapach życia potrzebują odpowiedniej uwagi i mądrych oddziaływań wychowawczych. Rodzice i opiekunowie wyposażeni w niezbędne kompetencje rodzicielskie, samodzielnie albo przy wsparciu ze strony krewnych, znajomych bądź przy okresowym wsparciu specjalistów potrafią radzić sobie z problemami a nawet sytuacjami kryzysowymi. Natomiast w rodzinie, w której kumulują się różne deficyty i zaniedbania opiekuńczo-wychowawcze, jak również problemy materialne i psychologiczne, przezwyciężenie sytuacji trudnych może okazać się niemożliwe bez długotrwałego i wielopoziomowego wsparcia ze strony służb społecznych.

³ Są to wyznaczniki wykluczenia społecznego zaproponowane w przyjętej w 2004 roku przez Radę Ministrów *Narodowej Strategii Integracji Społecznej dla Polski* (s. 22-23). Definicja ta, pomimo upływu czasu, wydaje się nadal aktualna.

Wśród rodzin objętych pomocą społeczną w Gminie Świątajno w 2022 roku, rodziny z dziećmi w liczbie 84 stanowiły 24,3% ogółu rodzin korzystających ze wsparcia. Funkcjonowało w nich 338 osób (43,3% mieszkańców gminy objętych pomocą). Wśród rodzin z dziećmi najwięcej było rodzin z dwojgiem dzieci (35), z jednym dzieckiem (23), a w dalszej kolejności z trojgiem (17) oraz z czworgiem dzieci (8). Z pomocy społecznej korzystała ta jedna rodzina z piątką dzieci, nie było zaś rodzin z szóstką lub większą liczbą dzieci. W porównaniu do 2020 roku liczba rodzin z dziećmi obejmowanych wsparciem zmniejszyła się o 20, tj. o 19,2%. W 2022 roku wsparciem obejmowano 25 rodzin niepełnych, w których żyły 72 osoby. W porównaniu do 2020 roku liczba tych rodzin zmniejszyła się o 6.

Wykres 3. Rodziny z dziećmi korzystające z pomocy społecznej w Gminie Świątajno

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

Jednymi z głównych powodów obejmowania wsparciem rodzin z dziećmi były potrzeba ochrony macierzyństwa oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego. Wymienione kwestie były przyczyną objęcia wsparciem z pomocy społecznej łącznie 50 rodzin, w których było łącznie 236 mieszkańców gminy.

Istotną rolę w zakresie wsparcia rodzin odgrywa asystent rodziny, który realizując swoje zadania odpowiedzialny jest m.in. za bezpośrednią pracę z rodzicami oraz dziećmi, a także działania realizowane na rzecz dziecka i rodziny. Do jego głównych zadań należy w szczególności opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym; udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego; udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów społecznych, psychologicznych i wychowawczych; wspieranie aktywności społecznej rodzin, motywowanie członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych; a także podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin. Od 1 stycznia 2017 roku, z dniem wejścia w życie ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, obszar działań asystenta rodziny poszerzył się poprzez przypisanie mu funkcji koordynatora kompleksowego wsparcia (poradnictwa) dla kobiet w ciąży i ich rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w ciąży powikłanej, kobiet w

sytuacji niepowodzeń położniczych oraz wsparcia rodzin dzieci, u których zdiagnozowano „ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą ich życiu, która powstała w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu”.

W latach 2020-2022 roku GOPS Świętajno zatrudniał jednego asystenta rodziny. W 2020 roku obejmował on wsparciem 9 rodzin dotkniętych problemami opiekuńczo-wychowawczymi oraz zagrożonych odebraniem dziecka. W 2021 r. z asystentem rodziny współpracowało 13 rodzin, a w 2022 r. – 10 rodzin z dziećmi.

W sytuacji gdy rodziny, pomimo otrzymanego wsparcia, nie są w stanie realizować funkcji opiekuńczo-wychowawczej, dzieci mogą zostać umieszczone w pieczy zastępczej. Według informacji z Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Szczytnie, w 2022 roku z terenu Gminy Świętajno przebywało 22 dzieci w pieczy, w tym 11 w rodzinach zastępczych spokrewnionych i 1 dziecko w placówce opiekuńczo-wychowawczej. Ponadto w świetle danych Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej Sądu Rejonowego w Szczytnie, 13 rodzin z terenu gminy objętych było nadzorem kuratora w sprawach z zakresu prawa rodzinnego.

5.2. Osoby i rodziny doświadczające dysfunkcji

Dysfunkcja, według słownika języka polskiego, oznacza „nieprzystosowanie czegoś do pełnienia określonych funkcji”, a w sensie biologicznym – „nieprawidłowe funkcjonowanie komórki, tkanki, narządu lub całego organizmu”⁴. Z punktu widzenia lokalnej polityki społecznej dysfunkcjami będą zjawiska, które w sposób negatywny wpływają na funkcjonowanie społeczeństwa, w szczególności przemoc domowa oraz uzależnienia.

Dysfunkcje wiążą się z naruszeniami prawa i/lub powszechnie przyjętych norm społecznych, a także bardzo często z degradacją psychiczną oraz fizyczną osób nimi dotkniętych. Ponadto towarzyszą im trudności życiowe i bariery, takie jak: ubóstwo w sferze materialnej i intelektualnej, bierność społeczno-zawodowa, niski poziom kompetencji interpersonalnych, niedojrzałość emocjonalna rodziców, nieumiejętność pełnienia ról rodzicielskich i małżeńskich, problemy opiekuńczo-wychowawcze. Kwestie te przenoszą się na otoczenie sąsiedzkie oraz środowisko szkolne. W odniesieniu do dzieci i młodzieży skutkiem negatywnych zjawisk są m.in. zaburzenia emocjonalne, schorzenia zdrowotne, trudności w przystosowaniu się do środowiska oraz w kontaktach z innymi ludźmi, mogące objawiać się depresją, nerwicami lub nadpobudliwością, zachowaniami agresywnymi i ryzykownymi, niską motywacją do nauki oraz słabymi wynikami w szkole, a także brakiem pasji i zainteresowań. Konsekwencją dysfunkcji systemu rodzinnego są ponadto przypadki ograniczania władzy rodzicielskiej przez sąd oraz umieszczania dzieci w pieczy zastępczej.

Jedną z dysfunkcji rodzin jest przemoc domowa (wcześniej: przemoc w rodzinie⁵), której definicja ustawowa została zawarta w art. 2 ust 1 pkt 1 *Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej*. W świetle przepisu ustawy, przemoc domowa stanowi jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie,

⁴ <http://sjp.pwn.pl/slownik/2555725/dysfunkcja>.

⁵ Pojęcie przemocy domowej dopiero w 2023 roku zastąpiło pojęcie przemocy w rodzinie, co oznacza, że w statystykach do 2022 roku włącznie funkcjonuje nadal pojęcie przemocy w rodzinie.

wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej, w szczególności:

- a) narażające tę osobę na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia lub mienia,
- b) naruszające jej godność, nietykalność cielesną lub wolność, w tym seksualną,
- c) powodujące szkody na jej zdrowiu fizycznym lub psychicznym, wywołujące u tej osoby cierpienie lub krzywdę,
- d) ograniczające lub pozbawiające tę osobę dostępu do środków finansowych lub możliwości podjęcia pracy lub uzyskania samodzielności finansowej,
- e) istotnie naruszające prywatność tej osoby lub wzbudzające u niej poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia, w tym podejmowane za pomocą środków komunikacji elektronicznej.

Przemoc w rodzinie w Gminie Świętajno jako bezpośredni powód korzystania z pomocy społecznej w perspektywie lat 2020-2022 nie występowała. Informacji o skali tego zjawiska należy więc poszukiwać w danych Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. W ich świetle, w 2020 roku procedurą „Niebieskiej Karty” objętych było 11 rodzin, w tym 2 mężczyzn, 3 kobiety i 10 dzieci. W analizowanym okresie wszczęto 4 nowe postępowania, zaś 9 zakończono w związku z ustaniem przemocy w rodzinie i uzasadnionym przypuszczeniem o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy. W 2021 r. procedurą „Niebieskiej Karty” objęte były 3 rodziny, w tym 3 mężczyzn, 3 kobiety i 2 dzieci. Zespół Interdyscyplinarny powołał 3 grupy robocze (każda zajmująca się indywidualnie jednym przypadkiem), które łącznie spotykały się 21 razy. W analizowanym okresie wszczęto 2 nowe postępowania, również 2 zakończono w związku z ustaniem przemocy w rodzinie. Z kolei w roku 2022, procedurą „Niebieskiej Karty” objętych było 5 rodzin, w tym 6 mężczyzn, 11 kobiet i 2 dzieci. Zespół Interdyscyplinarny powołał 5 grup roboczych, które łącznie spotykały się 33 razy. W analizowanym okresie wszczęto 5 nowych postępowań.

Jak widać, skala przemocy domowej w Gminie Świętajno nie jest duża, jednak problem ten należy traktować bardzo poważnie. Nie tylko z powodu jego negatywnych skutków dla środowiska rodzinnego, ale również ze względu na to, że nie wszystkie przypadki przemocy domowej wychodzą na jaw.

Inną istotną dysfunkcją wpływającą na funkcjonowanie osób i rodzin są uzależnienia. Światowa Organizacja Zdrowia definiuje uzależnienie jako stan psychiczny i fizyczny, wynikający z interakcji organizmu z substancją psychoaktywną. Charakteryzuje się on zmianami zachowania oraz koniecznością przyjmowania substancji w sposób okresowy bądź ciągły – w celu doświadczenia jej wpływu bądź uniknięcia objawów towarzyszących jej brakowi w organizmie. W kontekście dysfunkcji społecznych uzależnienie należy jednak rozumieć szerzej, tj. jako silną i nabytą potrzebę zażywania substancji psychoaktywnych bądź wykonywania określonych czynności, takich jak np. uprawianie hazardu, oglądanie telewizji,

pornografii, korzystanie z internetu czy robienie zakupów⁶. W obu tych wymiarach uzależnienie może przynieść negatywne konsekwencje – utrudnia bowiem prawidłowe funkcjonowanie psychiczne, fizyczne i społeczne. Niejednokrotnie prowadzi nie tylko do utraty zdrowia, ale także do wykluczenia społecznego, przestępczości oraz problemów i dysfunkcji w rodzinie.

Zjawisko alkoholizmu wydaje się najlepiej rozpoznany, zaś w świetle statystyk GOPS w Świętajnie w latach 2020-2022 corocznie ze wsparcia z powodu tego problemu korzystało ponad 50 rodzin i ponad 60 osób w tych rodzinach. Więcej informacji dostarczają sprawozdania Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, która podejmuje szereg procedur mających na celu pomoc osobom uzależnionym od alkoholu oraz członkom ich rodzin – współuzależnionym, doświadczającym przemocy domowej i innych problemów związanych z nadużywaniem alkoholu.

W 2020 roku członkowie GKRPA prowadzili rozmowy z 9 osobami uzależnionymi od alkoholu oraz z 8 członkami ich rodzin. Wobec 3 osób GKRPA wystąpiła do sądu z wnioskiem o zobowiązanie do podjęcia leczenia odwykowego. Warto nadmienić, iż związku z prowadzeniem procedury zobowiązania do leczenia odwykowego, członkowie Komisji kontaktowali się z 2 osobami doświadczającymi przemocy domowej oraz 2 osobami tę przemoc stosującymi. W następnych dwóch latach objęto pomocą mniejszą liczbę mieszkańców – w 2021 r. GKRPA przeprowadziła rozmowy z 2 osobami uzależnionymi i 3 członkami ich rodzin, a także w stosunku do 1 osoby wystąpiła z wnioskiem do sądu; z kolei w 2022 r. członkowie GKRPA prowadzili rozmowy z 7 osobami uzależnionymi od alkoholu oraz z 4 członkami ich rodzin, wobec 1 osoby GKRPA wystąpiła z wnioskiem do sądu, ponadto członkowie Komisji kontaktowali się z 3 osobami doświadczającymi przemocy domowej oraz 3 osobami tę przemoc stosującymi. W świetle sprawozdań GKRPA, skala problemu uzależnienia od alkoholu może nie wydawać się duża, jednak trzeba pamiętać, że Komisja interweniuje w przypadkach trudnych, gdy osoba pije w sposób szkodliwy dla siebie i otoczenia (np. rodziny, sąsiadów).

Inne dysfunkcje społeczne są słabiej rozpoznane. Niemniej jednak, szczególnie po okresie pandemii i związanej z nią izolacji społecznej, sygnalizuje się wzrost zagrożenia w szczególności uzależnieniem od internetu i gier, cyberprzemocą, a także wzrost skali występowania depresji i zaburzeń psychicznych, szczególnie u dzieci i młodzieży. Mogą one objawiać się nieco inaczej niż u dorosłych, poprzez m.in. nasilenie zachowań agresywnych, destrukcyjnych i autodestrukcyjnych, takich jak na przykład samookaleczanie. W świetle raportu „Młode Głowy. Otwarcie o zdrowiu psychicznym” z badania przeprowadzonego na zlecenie Fundacji UNaweza, *obraz dzieci i młodzieży, jaki wyłania się z pozyskanych wyników, to obraz przepełniony samotnością, skrajnie niską samooceną i niskim poczuciem sprawczości. Roboczo nazwalibyśmy ten stan „triadą kryzysu psychicznego dzieci i młodzieży”, która przyczynia się między innymi do dramatycznego wzrostu myśli samobójczych wśród*

⁶Zob. *Współczesne teorie i praktyka profilaktyki uzależnień chemicznych i niechemicznych*, red. M. Jędrzejko, Warszawa 2009, s. 40; <http://www.kbpn.gov.pl/portal?id=112184>.

młodych ludzi, zachowań samobójczych i podejmowanych zamachów samobójczych. W dużym uproszczeniu dzieci w kryzysie psychicznym to dzieci przekonane o tym, że nic nie znaczą, niczego nie potrafią i dla nikogo nie są ważne. Obraz ten dopełnia niski poziom zaufania społecznego młodych, brak wiary w skuteczność profesjonalnej pomocy czy wsparcia społecznego i skala doświadczanej przemocy rówieśniczej, domowej oraz doświadczania hejtu⁷.

5.3. Osoby niepracujące i ubogie

Ubóstwo i bezrobocie to dwa zjawiska ściśle ze sobą powiązane, choć nie zawsze brak płatnej pracy oznacza brak stałego dochodu, a w efekcie niski status materialny. Z kolei posiadanie płatnego zatrudnienia nie oznacza z automatu, że osoba czy rodzina nie doświadcza problemu ubóstwa. Mówi się zresztą o osobach „ubogich pracujących”, które są jedną z grup objętych wsparciem w ramach programów finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego plus w perspektywie finansowej UE 2021-2027.

Ubóstwo i bezrobocie stanowią dwa główne powody udzielania pomocy społecznej mieszkańcom Gminy Świątajno. W 2022 roku z tych tytułów wsparcie otrzymało odpowiednio 128 rodzin (356 osób w rodzinach) oraz 70 rodzin (199 osób). Zjawisko bezrobocia można również analizować w oparciu o statystyki PUP, jednak nie oddaje to do końca skali szerszego zagadnienia jakim jest brak płatnego zatrudnienia. Część osób zarejestrowanych w PUP to osoby, które tylko formalnie są bezrobotne, ponieważ pracują w „szarej strefie”. Z drugiej strony poza rejestrami PUP pozostają osoby poszukujące pracy na własny rachunek, a także bierne zawodowo, które teoretycznie mogłyby pracować, jednak nie mają do tego motywacji, brakuje im kompetencji życiowych lub odpowiednich kwalifikacji. Nieaktywne są dość często również osoby, które mają ograniczony dostęp do rynku pracy ze względu na specyficzne cechy. Wielodzietność, niepełnosprawność, bezdomność czy alkoholizm powodują, że podjęcie i utrzymanie się w pracy może być szczególnie trudne, ponieważ bariery tkwią nie tylko w świadomości jednostek, ale też dotyczą całego społeczeństwa (np. stereotypy o niższej wydajności pracowników z niepełnosprawnościami) oraz systemu pomocy instytucjonalnej, który nie zapewnia odpowiedniego poziomu wsparcia dla osób „oddalonych od rynku pracy”.

W grudniu 2022 roku w rejestrze Powiatowego Urzędu Pracy w Szczytnie zarejestrowanych było 150 bezrobotnych mieszkańców Gminy Świątajno, co oznacza spadek ich liczby o 52 osoby (o 25,7%) w porównaniu do 2020 roku. W perspektywie 10 lat, zmniejszenie skali bezrobocia jest znacznie bardziej doniosłe. Na koniec 2012 roku w rejestrze bezrobotnych przebywało 628 osób (ponad 4-krotnie więcej niż w 2022 r.), zaś liczba mieszkańców zarejestrowanych w PUP zmniejszyła się aż o 478 osób. Pokazuje to, jak mocno zmienił się rynek pracy w gminie.

Bezrobocie jest zróżnicowane pod kątem cech socjodemograficznych osób pozostających w rejestrach PUP. Z punktu widzenia wsparcia osób doświadczających bezrobocia kluczowe

⁷ J. Flis, M. Dębski, *Młode Głowy. Otwarcie o zdrowiu psychicznym*. Raport z badania dotyczącego zdrowia psychicznego, poczucia własnej wartości i sprawczości wśród młodych ludzi. 2023, s. 6.

znaczenie mają czynniki indywidualne, które wpływają na zdolność i motywację do podjęcia zatrudnienia. Jednym z takich czynników jest płeć, na co wskazują rozmiary bezrobocia wśród mieszkańców. Kobiety stanowią bowiem większość - 57,3% osób z terenu gminy zarejestrowanych jako bezrobotne. Jeśli zaś zestawimy te wartości z liczbą kobiet i mężczyzn w wieku aktywności zawodowej, różnica pomiędzy płciami jest jeszcze bardziej znacząca. W grupie kobiet w wieku aktywności zawodowej, osoby bezrobotne stanowią 6,1%, zaś wśród mężczyzn – 3,5%. Może to być efekt m.in. kwalifikacji nieadekwatnych do potrzeb rynku pracy, dominujących branż lokalnej gospodarki, przerw związanych z urodzeniem i wychowaniem dzieci czy stereotypów, w wyniku których kobiety są mniej chętnie zatrudniane z obawy o gorszą wydajność pracy czy większe ryzyko podejmowania zwolnień lekarskich ze względu na choroby dzieci.

Tabela 8. Bezrobotni w Gminie Świętajno w latach 2020-2022

Wyszczególnienie	2020	2021	2022
Ogółem	202	179	150
Kobiety	102	92	86
Mężczyźni	100	87	64
Do 25 roku życia	38	28	28
Do 30 roku życia	65	51	45
Powyżej 50 roku życia	60	54	38
Długotrwale bezrobotni	86	83	56

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE BDL GUS.

Analiza cech socjodemograficznych bezrobotnych mieszkańców gminy wskazuje ponadto na dość duży odsetek osób do 30 roku życia, które, w liczbie 45, stanowiły w grudniu 2022 roku 30,0% ogółu bezrobotnych. Jest to grupa należąca do katalogu grup w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Młodzi bezrobotni nierzadko bowiem charakteryzują się niewielkim doświadczeniem zawodowym bądź wykształceniem nieadekwatnym do potrzeb rynku pracy, a przy tym mogą mieć zbyt wysokie oczekiwania względem warunków zatrudnienia, wynagrodzenia czy rodzaju wykonywanej pracy.

Barier na rynku pracy mogą doświadczać również osoby po 50 roku życia. W Gminie Świętajno w 2022 roku stanowiły one nieco ponad jedną czwartą bezrobotnych (25,3%). Sytuacja tych osób nierzadko jest skomplikowana ze względu m.in. na nieaktualne kwalifikacje albo brak doświadczenia zawodowego (ze względu na wcześniejsze zajmowanie się domem i wychowaniem dzieci), niższą wydajność w pracy spowodowaną gorszym stanem zdrowia, stereotypy dotyczące osób starszych na rynku pracy. Wszystko to może mieć wpływ na trudności w znalezieniu trwałego zatrudnienia.

Pomimo zmniejszania rozmiarów bezrobocia rejestrowanego problemem pozostaje nadal długotrwale bezrobocie, rozumiane jako pozostawanie przez bezrobotnego w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat,

z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych. Osoby należące do kategorii osób długotrwale bezrobotnych w 2022 roku, w liczbie 56 osób, stanowiły 37,3% wszystkich bezrobotnych z gminy. W porównaniu do 2020 roku ich liczba spadła o 30 osób (o 34,9%), a odsetek w strukturze bezrobotnych zmniejszył się o 5,3 punktu procentowego.

Nierzadko konsekwencją bierności zawodowej i bezrobocia jest ubóstwo, będące zjawiskiem społecznym polegającym na braku dostatecznych środków materialnych do zaspokajania potrzeb życiowych jednostki lub rodziny⁸. Może ono być mierzone zarówno w sposób absolutny, co oznacza niewystarczające środki finansowe na zaspokojenie podstawowych potrzeb osoby lub rodziny, bądź w sposób relatywny, kiedy odzwierciedla nierówności społeczne i związane jest z porównaniem poziomu życia danej osoby czy rodziny do średniej w społeczeństwie.

Jednym ze skrajnych przejawów ubóstwa jest bezdomność. Ze wsparcia GOPS z tego powodu w latach 2020-2022 korzystało od 3 do 5 osób. Bezdomność może stanowić efekt różnych sytuacji życiowych, wśród których można wskazać rozpad rodziny, brak stałych dochodów lub niski ich poziom, eksmisję oraz uzależnienia. Zadaniem gminy jest zapewnienie osobom dotkniętym problemem bezdomności tymczasowego schronienia przez przyznanie miejsca w noclegowni, schronisku bądź ogrzewalni dla osób bezdomnych.

5.4. Osoby z niepełnosprawnościami i długotrwale chorujące

Zachowanie odpowiedniego poziomu zdrowotności społeczeństwa stanowi obecnie poważne wyzwanie, ze względu m.in. na postępujące starzenie się społeczeństwa, zanieczyszczenie środowiska i zmiany klimatyczne, niewłaściwą dietę, mało aktywny tryb życia itp. Jednocześnie jednym z zadań gminy jest ochrona zdrowia, czyli działalność, której celem jest zapobieganie chorobom i ich leczenie, utrzymanie rozwoju psychicznego, fizycznego i społecznego człowieka, przedłużanie życia, a także zapewnienie zdrowego rozwoju następnym pokoleniom. Światowa Organizacja Zdrowia definiuje zdrowie nie tylko jako całkowity brak choroby, ale także stan pełnego, fizycznego, umysłowego oraz społecznego dobrostanu, tj. dobrego samopoczucia. Zdrowie jest zatem jedną z podstawowych wartości, warunkujących prowadzenie produktywnego i satysfakcjonującego życia. Przewlekła lub ciężka choroba może zaś stanowić barierę w wypełnianiu ról zawodowych, rodzinnych i społecznych.

Podobnie może wyglądać sytuacja w przypadku niepełnosprawności, która w świetle definicji WHO, oznacza „ograniczenie lub brak zdolności do wykonywania czynności w sposób lub w zakresie uważanym za normalny dla człowieka, wynikające z uszkodzenia i upośledzenia funkcji organizmu”⁹. W polskim ustawodawstwie, niepełnosprawność została zdefiniowana jako trwała lub okresowa niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodująca niezdolność

⁸ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/ubostwo;3990730.html>

⁹ Cyt. za <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/niepelnosprawnosc;3947453.html>

do pracy¹⁰. Niepełnosprawność może wiązać się z obniżoną sprawnością ruchową, sensoryczną (zmysłową), intelektualną, psychofizyczną, komunikowania się oraz funkcjonowania w społeczeństwie. Jej przyczynami mogą być przewlekłe choroby, wady wrodzone, przebyte urazy i wypadki, a także obniżanie się sprawności fizycznej i umysłowej wraz ze starzeniem się organizmu. Może zatem wystąpić w różnym okresie życia oraz mieć różny stopień.

W świetle Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 roku w Gminie Świętajno zamieszkiwało 850 osób z niepełnosprawnościami, które stanowiły 15,2% ogółu mieszkańców gminy. W grupie osób z niepełnosprawnością nieznacznie przeważały kobiety w liczbie 432, mężczyzn było zaś 418. Większość mieszkańców gminy zaliczonych do grupy niepełnosprawnych posiadała odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony (taki jak np. Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności), a więc ich niepełnosprawność miała charakter prawny. Osób tych było 546 (64,2% wszystkich osób z niepełnosprawnością). Pozostali mieszkańcy w analizowanej grupie – 304 osoby - to mieszkańcy niepełnosprawni biologicznie, a więc odczuwający ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku, ale nie posiadający prawnego orzeczenia niepełnosprawności.

Wśród głównych powodów korzystania przez mieszkańców Gminy Świętajno ze świadczeń z pomocy społecznej dwa są bezpośrednio związane ze zdrowiem. W 2022 roku w 46 rodzinach funkcjonowały osoby wymagające wsparcia związanego z długotrwałą lub ciężką chorobą, ponadto 60 rodzin objęto pomocą ze względu na niepełnosprawność co najmniej jednego z członków rodziny.

Osoby z niepełnosprawnościami, przewlekłe chorujące i ich rodziny często w większym stopniu niż inni członkowie społeczności lokalnej narażone są na ubóstwo i wykluczenie. Mogą doświadczać odrzucenia zarówno w wymiarze personalnym, przez środowisko społeczne, jak i na gruncie zawodowym. Osoby z niektórymi rodzajami niepełnosprawnościami (np. ruchowo, niewidome i niedowidzące, głuche) mierzą się w codziennym funkcjonowaniu z barierami architektonicznymi, technicznymi oraz w komunikowaniu się, przez co ich uczestnictwo w życiu społecznym jest utrudnione. Ponadto jednym z częściej doświadczanych problemów jest niedostatek środków finansowych oraz niewystarczający dostęp do opieki zdrowotnej i rehabilitacji. W rodzinach, w których przynajmniej jeden z członków jest osobą zależną, wymagającą stałej opieki, nasilają się problemy związane z godzeniem pracy zarobkowej i innych obowiązków, a także przemęczenie i wypalenie osoby bliskiej sprawującej opiekę nad osobą chorującą lub z niepełnosprawnościami.

Problemy zdrowotne mogą być jedną z przyczyn ubóstwa oraz wystąpienia trudnych sytuacji, takich jak utrata pracy, niemożność podjęcia zatrudnienia, trudności finansowe i zadłużenie, wynikające z wysokich kosztów leczenia przy niskich dochodach lub ich braku, uzależnienia, konflikty w rodzinie, a także inne problemy zdrowotne takie jak np. depresja.

¹⁰ Art. 2 pkt 10 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

5.5. Osoby starsze

Według WHO, starość zaczyna się wraz z 60 rokiem życia¹¹ i można ją podzielić na trzy etapy: do 74 r.ż. trwa wczesna starość, w przedziale 75-89 lat jest starość pośrednia (lub wiek podeszły), zaś od 90 r.ż. można już mówić o długowieczności lub późnej starości. Jednak pierwsze zmiany biologiczne, które oznaczają początek starości, zaczynają się w organizmie ludzkim już po czterdziestce. To wtedy słabnie zdrowotność oraz obniża się sprawność, rośnie zagrożenie przewlekłą chorobą i niepełnosprawnością. W wieku starszym te zmiany się nasilają – spada stężenie hormonów, spowalniają się funkcje poznawcze, motoryczne i pamięć, zaś występujące schorzenia dotyczą najczęściej układu krążenia (choroba wieńcowa, nadciśnienie), zmian nowotworowych, cukrzyca typu 2 i choroby układu kostno-stawowego. Osłabieniu ulega system immunologiczny, zdolność regeneracji po wysiłku oraz przystosowywanie się organizmu do zmiennych warunków¹².

Jednak to, w jakiej kondycji psychicznej, emocjonalnej, fizycznej i społecznej dana osoba wkracza w wiek seniorski, zależy od mnóstwa czynników. Przede wszystkim jest efektem tego, jaki tryb życia osoba prowadziła, np. czy uprawiała sport lub inne aktywności na świeżym powietrzu, dobrze się odżywiała, stroniła od używek, jaką pracę wykonywała, a także czy budowała pozytywne relacje z bliskimi oraz znajomymi. W związku z tym, sytuacja życiowa danej osoby w wieku 60+ może się diametralnie różnić od jej rówieśników. Warto również wskazać, że sytuacja materialna wielu osób starszych jest trudna. Minimalna emerytura rolnicza lub pracownicza, a w bardziej skrajnych sytuacjach (gdy osoba nie wypracowała prawa do emerytury) renta rodzinna, renta socjalna lub inne świadczenia z pomocy społecznej, mogą okazać się niewystarczające do pokrycia kosztów życia, zwłaszcza w sytuacji problemów zdrowotnych i rosnących wydatków na leki i wizyty u lekarzy. Ponadto, seniorzy z różnych względów są bardziej narażeni na samotność i izolację społeczną. Dotyczy to zwłaszcza kobiet, których długość życia jest dłuższa niż mężczyzn¹³.

Osoby starsze stanowią dużą pod względem liczebności grupę mieszkańców Gminy Świętajno. Na koniec 2022 r. mieszkańców w wieku 60 lat i więcej było 1 451 (26,9% ogółu ludności gminy), natomiast w wieku 70 lat i więcej – 604 osoby, zaś w najstarszej grupie wieku 85+ było 87 osób. Udział kobiet w grupie mieszkańców Gminy Świętajno w wieku 60 lat i więcej wynosił 53,6%; w grupie 70 lat i więcej – 59,4%, natomiast w wieku od 85 lat – 74,7%.

W obliczu opisanych wcześniej problemów, seniorzy na pewnym etapie życia potrzebują pomocy innych osób w zaspokojeniu codziennych potrzeb (np. zakupy, przygotowanie

¹¹ Podobne rozumienie odnajdujemy na gruncie prawa polskiego, bowiem ustawa z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych stanowi w art. 4 pkt 1, że do kategorii „osób starszych” zalicza się osoby, które ukończyły 60. rok życia.

¹² https://www.doz.pl/czytelnia/a12239-Zrozumiec_seniora_-_potrzeby_i_emocje_osob_starszych

¹³ Według GUS w 2022 r. trwanie życia w zdrowiu wyniosło 60,1 roku dla mężczyzn i 63,7 roku dla kobiet. Natomiast przeciętne dalsze trwanie życia dla mężczyzn w wieku 60 lat obliczono na 18,7 lat, zaś dla kobiet w tym samym wieku – na 23,6 lat, czyli prawie 5 lat dłużej. Więcej zobacz: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/trwanie-zycia/>

pożywienia, pielęgnacja i higiena ciała), jednakże nierzadko tej pomocy są pozbawieni. W takich przypadkach interweniują służby społeczne. W 2022 roku pomocą społeczną w Gminie Świętajno objętych było 7 rodzin emerytów i rencistów, w których funkcjonowało 11 osób. Z usług opiekuńczych¹⁴ korzystało 27 osób, w tym 7 osób w podeszłym wieku objętych było programem Opieka 75+. Ponadto w 2022 roku w domach pomocy społecznej w przebywało 13 mieszkańców gminy¹⁵.

Porównując powyższe liczby z danymi demograficznymi, można dojść do wniosku, że skala zapotrzebowania na wsparcie jest wciąż relatywnie niewielka, jednakże wraz z dalszym wzrostem liczb seniorów oraz wydłużaniem się okresu trwania życia, a także pogarszaniem stanu zdrowia i rosnącym osamotnieniem osób starszych, zapotrzebowanie na świadczenie usług opiekuńczych oraz innych działań pomocowych będzie rosnąć. Oprócz wsparcia w codziennym funkcjonowaniu należy również mieć na uwadze także potrzebę kreowania warunków aktywności i rozwoju osób starszych, w tym między innymi aktywności edukacyjnej, kulturalnej, rekreacyjnej, fizycznej. Osoby w wieku od 60 lat wzwyż to nie tylko osoby wymagające pomocy, ale także osoby, które mogą jeszcze pracować, działać społecznie, pomagać innym, uczyć się i rozwijać. Mają też potencjał zbudowany na latach doświadczeń i pracy, który należy diagnozować i zagospodarowywać dla dobra wspólnego. Z racji tego, że w najbliższych latach osób w starszych grupach wiekowych będzie przybywać, już teraz można mówić nie tylko o społeczeństwie starzejącym się, ale o społeczeństwie różnego wieku, czyli takim, w którym każda grupa wiekowa ma zadania społeczne do wypełnienia.

¹⁴ Usługi opiekuńcze mogą zostać przyznane osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Usługi przyznawane są także osobom pozostającym w rodzinach, gdy rodzina nie jest sama w stanie zaspokoić potrzeb w zakresie opieki.

¹⁵ Prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej przysługuje osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych.

6. Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią

Gmina Świętajno w świetle przeprowadzonej diagnozy przedstawia się jako jednostka z potencjałem rozwojowym, ale też obarczona problemami społecznymi, które ze względu na skalę i zasięg należy uwzględnić w części wdrożeniowej Strategii. Przy tym w wielu aspektach Gmina jest zależna od uwarunkowań, na które często nie ma wpływu bądź ten wpływ jest ograniczony. Mogą to być uwarunkowania zewnętrzne np. zmiany prawne, ruchy społeczne, zjawiska przyrodnicze czy tendencje demograficzne, a z drugiej strony czynniki wewnętrzne, wynikające z faktu, że gminę tworzą ludzie o różnych kompetencjach, stosunku do życia, przedsiębiorczości czy stopniu roszczeniowości wobec instytucji. Czynniki te powodują, że w najbliższych latach przed Gminą Świętajno będą nasilać się już istniejące oraz pojawiać nowe wyzwania, a zmierzenie się z nimi będzie wymagało uwzględnienia m.in. strategicznych uwarunkowań rozwoju społecznego oraz prognozy zmian w zakresie objętym Strategią.

Liczba mieszkańców gminy w ostatnich latach systematycznie się zmniejsza, na co wpływ mają zarówno migracje ludności, jak i kształtowanie się przyrostu naturalnego na ujemnym poziomie oraz starzenie się społeczeństwa. Należy mieć na uwadze, że rozwój cywilizacyjny, wydłużanie czasu trwania życia oraz coraz wyższa jego jakość będą powodować dalszy systematyczny wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Jeżeli nie pójdzie za nim adekwatny wzrost liczby dzieci (głównie ze względu na to, że decyzje prokreacyjne podejmowane są obecnie coraz później, a dominującym modelem rodziny staje się model 2+1), który nie zapewni prostej zastępowalności pokoleń, to w strukturze społeczeństwa coraz większy odsetek będą stanowić ludzie starsi, natomiast młodsze grupy wiekowe będą miały coraz mniejszy udział. Będzie się to wiązało z rosnącymi potrzebami, głównie w sferze pomocy społecznej i opieki zdrowotnej – na usługi opiekuńcze, medyczne, pielęgnacyjne, edukacyjne czy aktywizacyjne, przy malejących dochodach własnych samorządu gminnego oraz niższych zdolnościach nabywczych osób potrzebujących wsparcia. Istotne będzie m.in. funkcjonowanie i dostosowywanie do potrzeb społecznych, instytucjonalnego i organizacyjnego systemu wsparcia osób starszych i o ograniczonej sprawności, a także zwiększanie dostępności form i usług sprzyjających wzrostowi ich aktywności społecznej oraz zawodowej.

Jednym z priorytetowych obszarów lokalnej polityki społecznej w najbliższych latach powinno być zdrowie. W związku ze starzeniem się społeczeństwa oraz trybem życia nie sprzyjającym zdrowiu poprzez m.in. brak lub małą aktywność fizyczną, niewłaściwe odżywianie czy niewystarczającą dbałość o higienę, może zwiększać się liczba osób, które będą wymagały wsparcia z tytułu niepełnosprawności czy przewlekłych chorób, zwłaszcza tzw. chorób cywilizacyjnych. Znaczenie mają tu również aspekty środowiskowe, w szczególności zmiany klimatu oraz zanieczyszczenia środowiska, które mogą obniżać poziom zdrowotności społeczeństwa. Należy wobec tego zadbać z jednej strony o systematyczne zwiększanie dostępu do ochrony zdrowia, a także rozwijanie usług opiekuńczych i innych środowiskowych form wsparcia, a z drugiej o efektywne oddziaływanie na poziomie świadomości społeczeństwa i profilaktyki zdrowotnej. Działania w zakresie promocji zdrowia powinny wyposażać ludzi w kompetencje umożliwiające im zwiększanie kontroli nad

własnym zdrowiem, podejmowanie decyzji sprzyjających zdrowiu, kształtowanie potrzeb i kompetencji do rozwiązywania problemów zdrowotnych, a także zwiększanie potencjału zdrowia.

Szczególnym wsparciem należy obejmować rodziny z dziećmi, w tym wielodzietne, niepełne, borykające się z trudnościami codziennego życia i dysfunkcjami, takimi jak przemoc czy uzależnienia. Trzeba wspierać je w obszarach kompetencji opiekuńczo-wychowawczych, prawidłowych wzorców i relacji w rodzinie, rozwoju dzieci i młodzieży, aktywności i integracji społecznej rodzin czy przezwycięzania trudności życiowych. Ważne jest, aby dążyć do rozwiązań, które nie uzależniają wsparcia od dochodu rodziny, natomiast sprzyjają skorzystaniu z niego rodzinom, które przekraczają tzw. próg dochodowy, ale doświadczają zarówno chwilowych jak i długoterminowych trudności i problemów związanych z wychowaniem dzieci, utrzymaniem dobrych relacji wewnątrz rodziny czy zapewnieniem odpowiednich warunków rozwoju.

Istotnym obszarem jest zatem tworzenie warunków do wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży, poprzez ofertę różnego rodzaju zajęć rozwijających zainteresowania, wzmacniających ich kompetencje, a także wspierających w obliczu aktualnych wyzwań, w tym związanych ze światem cyfrowym. Szczególnie ważne jest przy tym dbanie o poczucie sprawczości wśród młodzieży, dawanie im przestrzeni na ich własną aktywność i pomysły, a także wspieranie w możliwościach rozwoju.

Kolejnym ważnym aspektem lokalnej polityki społecznej powinna być aktywizacja zawodowa mieszkańców pozostających bez pracy, zarówno zarejestrowanych w urzędzie pracy, jak i biernych zawodowo, nie podejmujących żadnych wysiłków w kierunku pozyskania zatrudnienia. W szczególności należy zwrócić uwagę na osoby w wieku od 50 lat wzwyż, osoby do 30 roku życia, a także osoby długotrwale bezrobotne. Wyzwaniem staje się obecnie również zapewnienie dostępności do aktywizacji społeczno-zawodowej osób z niepełnosprawnościami i innych, których mobilność ogranicza wiek czy stan zdrowia. W tym zakresie powinny być podejmowane działania służące likwidacji barier w przestrzeni publicznej, w tym barier komunikacyjnych, architektonicznych czy cyfrowych. Ważne jest tu wykorzystywanie rozwoju nowych technologii oraz dostosowywanie budynków, sprzętów oraz działań do potrzeb osób o ograniczonej mobilności i różnych dysfunkcjach, nie tylko narządu ruchu, ale również wzroku, mowy czy słuchu.

W świetle statystyk pomocy społecznej, do dominujących problemów na terenie Gminy Świętajno należy zaliczyć ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwałą lub ciężką chorobę, potrzebę ochrony macierzyństwa i bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Przezwycięzanie tych problemów jest trudne, ponieważ najczęściej mają utrwalony charakter. Znacząca liczba rodzin dotkniętych chorobą i niepełnosprawnością prawdopodobnie będzie stale korzystała z tego tytułu z pomocy społecznej. Należy przypuszczać, że ich liczba w kolejnych latach może nawet rosnąć, ze względu na uwarunkowania wskazane wcześniej. Powinno to stanowić przyczynek do zaplanowania adekwatnych działań w zakresie promocji i ochrony zdrowia, profilaktyki uzależnień od substancji psychoaktywnych, a także rozwoju różnorodnych form opieki środowiskowej.

Do wyzwań lokalnej polityki społecznej należy zaliczyć różne rodzaje uzależnień, w tym nie tylko od substancji psychoaktywnych, takich jak alkohol, narkotyki czy dopalacze, ale także uzależnienia behawioralne np. od internetu, komputera czy hazardu. Są one trudne do wykrycia i zdiagnozowania, a często mają nieświadomy charakter bądź nie zostają ujawnione przez osoby nimi dotknięte ze względu chociażby na poczucie wstydu czy brak wiary w możliwość uzyskania skutecznej pomocy. Oba rodzaje uzależnień są niebezpieczne ze względu na ich wpływ na zdrowie fizyczne, a także na funkcjonowanie psychiczne, fizyczne i społeczne osób oraz rodzin. Niejednokrotnie prowadzą nie tylko do utraty zdrowia, ale także do wykluczenia społecznego, przestępczości oraz problemów i dysfunkcji w rodzinie.

Ważne jest również dążenie do zachowywania higieny cyfrowej, co nie tylko będzie sprzyjało zapobieganiu uzależnieniom związanym z nowymi technologiami, ale także może zmniejszyć ryzyko doświadczenia cyberprzemocy, czyli przemocy z ich użyciem. W przypadku młodzieży cyberprzemoc może przyjąć formę hejtu, wyzwisk, szantażu, podszywania się pod inną osobę, zamieszczania w internecie kompromitujących zdjęć i filmów, bądź rozsyłania ich za pomocą elektronicznych środków komunikacji. Konsekwencje mogą okazać się tragiczne, ponieważ coraz częściej wskazuje się, że to takie sytuacje sprzyjają depresji, samookaleczeniu, a nawet podejmowaniu prób samobójczych przez dzieci i młodzież.

Przewycięzeniu wyzwań lokalnej polityki społecznej będzie sprzyjać zwiększanie dostępu do usług społecznych w Gminie Świętajno, w tym w szczególności w obszarze wspierania rodziny oraz dzieci i młodzieży, usług na rzecz osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, aktywizacji społecznej i zawodowej, ze szczególnym naciskiem na grupy oddalone od rynku pracy, przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy domowej, a także wspierających aktywność społeczną wszystkich grup społecznych. Istotne jest to, aby ich rodzaj i zakres stanowił odpowiedź na istniejące oraz prognozowane potrzeby, sprzyjając tym samym rozwojowi społecznemu.

Ważna jest także współpraca międzyinstytucjonalna, która umożliwi podejmowanie wielopłaszczyznowych działań w zakresie nie tylko diagnozowania i rozwiązywania problemów społecznych, ale przede wszystkim kreowania dobrej jakości życia mieszkańców. Dostępność usług społecznych może być zwiększona poprzez aktywność podmiotów ekonomii społecznej, dlatego znaczenie ma kreowanie warunków do ich rozwoju, a także angażowania się obywateli oraz tworzonych przez nie organizacji w kształtowanie polityk publicznych, we współdecydowanie w sprawach lokalnych, jak również sprawna wymiana informacji pomiędzy władzą i mieszkańcami.

Rozwiązywanie problemów społecznych stanowi długotrwały i wieloaspektowy proces. Warto, aby oprócz działań podejmowanych w sytuacjach kryzysowych, uwzględniał dążenie do zmiany mentalności osób, rodzin i całych społeczności, ponieważ bez ich chęci i zaangażowania działania te nie przyniosą oczekiwanych skutków. Dodatkowym utrudnieniem może być dziedziczność problemów i dysfunkcji, która powoduje, że czerpanie przez kolejne pokolenia poglądów i wzorców zachowań od swoich rodzin, ma wymiar negatywny. Pozwala też prognozować pogłębianie się wykluczenia społecznego w różnych sferach funkcjonowania.

Efektywne rozwiązywanie problemów społecznych może wymagać podejmowania działań zapobiegawczych, służących wczesnemu wykrywaniu *objawów* dysfunkcji; edukacji i informowaniu społeczeństwa w zakresie m.in. zagrożeń społecznych i możliwości ich zapobiegania i likwidowania, a także pobudzaniu aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców. Działania te powinny iść w parze ze zrównoważonym rozwojem gminy, uwzględniającym kierunki wspierające budowę społeczeństwa obywatelskiego – aktywnego i świadomego. Jeżeli te warunki będą spełnione, to w najbliższych latach w zakresie objętym strategią można prognozować, że wizja rozwoju społecznego gminy zawarta w niniejszym dokumencie zostanie zrealizowana. Należy mieć również na uwadze współczesne trendy definiujące politykę społeczną w Polsce, m.in. rozwój usług społecznych, w tym z udziałem centrów usług społecznych, a także deinstytucjonalizację, czyli przechodzenie od opieki o charakterze instytucjonalnym do opieki świadczonej w środowisku rodzinnym i społeczności lokalnej. Na poziomie gmin będzie się to wiązało m.in. z koniecznością budowy skutecznego systemu świadczenia usług społecznych dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.

7. Cele i kierunki działań

Nadrzędnym celem lokalnej polityki społecznej jest poprawa jakości życia ludności gminy, na którą składa się szereg czynników kształtujących warunki życia wspólnoty oraz poszczególnych rodzin i osób samotnie gospodarujących. Wynika stąd potrzeba integracji działań sektorowych w ramach pomocy społecznej, rynku pracy, edukacji, kultury, sportu, zdrowia, mieszkalnictwa i polityki prorodzinnej, w ścisłym powiązaniu z realizowanymi w gminie inwestycjami „twardymi” w infrastrukturę techniczną oraz gospodarkę. Strategiczna wizja rozwoju społecznego zakłada zatem zmiany na lepsze w wielu dziedzinach życia mieszkańców.

Część wdrożeniowa *Strategii rozwiązywania problemów społecznych Gminy Świętajno na lata 2024-2030* została usystematyzowana w formie celów strategicznych. Każdy z nich dotyczy innego wycinka rzeczywistości społecznej, jednakże są one ze sobą ściśle powiązane i wszystkie służą realizacji celu głównego Strategii. W związku z tym, wszystkie cele należy rozpatrywać łącznie w kontekście rozwoju społecznego gminy, uwzględniając jednak to, że wdrożenie założeń jednego z nich będzie miało istotny wpływ na powodzenie pozostałych.

Misją samorządu Gminy Świętajno w tym jednostek organizacyjnych i jednostek pomocniczych, realizowaną w ścisłej współpracy z lokalnymi partnerami: instytucjami publicznymi, przedsiębiorcami, organizacjami pozarządowymi oraz grupami nieformalnymi, powinno być dążenie do tego, aby w różnych sferach aktywności, zwłaszcza rodzinnej, społecznej, zawodowej, zdrowotnej, edukacyjnej, kulturalnej i sportowej, jak najpełniej zaspokoić potrzeby mieszkańców – bez względu na ich płeć, wiek, wykształcenie, poziom sprawności organizmu, status materialny czy inne cechy. Cel ten powinien być urzeczywistniany przede wszystkim poprzez rozwój instytucjonalnych i specjalistycznych form wsparcia, szeroką promocję programów profilaktycznych, aktywizację i integrację mieszkańców, jak również poprzez rozbudzanie aspiracji i motywacji społeczności lokalnej do zaangażowania w działalność na rzecz gminy – Małej Ojczyzny.

Cel główny Strategii brzmi:

Rozwój dostępnych, kompleksowych i wysokiej jakości usług społecznych służących poprawie warunków życia mieszkańców Gminy Świętajno

Osiągnięciu celu głównego Strategii będzie służyć realizacja celów strategicznych i operacyjnych, poprzez każdorazowo określony katalog działań wyznaczający kluczowe, niezbędne kierunki zaangażowania władz samorządu, jednostek organizacyjnych gminy oraz partnerów lokalnych. Nie jest on katalogiem zamkniętym, więc jeżeli w trakcie wdrażania

Strategii pojawią się inne pomysły (projekty) wpisujące się w jej cele, to również powinny zostać wzięte pod uwagę.

W ramach każdego celu strategicznego określono katalog działań, uwzględniających oddziaływanie z jednej strony na całą społeczność gminy, a z drugiej na wybrane grupy, zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Są to przede wszystkim:

- rodziny z dziećmi (w szczególności niepełne i wielodzietne), doświadczające problemów opiekuńczo-wychowawczych oraz trudności w zapewnieniu odpowiednich warunków socjalno-bytowych, charakteryzujące się biernością zawodową i społeczną, a także dotknięte lub zagrożone dysfunkcjami takimi jak przemoc w rodzinie, uzależnienia, przestępczość;
- dzieci i młodzież bez względu na status społeczny i poziom zamożności ich rodzin, z uwagi na zagrożenie problemami takimi jak ubóstwo, bezrobocie, uzależnienia, zaburzenia psychiczne, zachowania ryzykowne, demoralizacja;
- osoby starsze, z niepełnosprawnościami i/lub ciężko, przewlekłe chorujące, zwłaszcza te, które posiadają niewielkie dochody (np. w postaci emerytury lub renty), zaś w swoich środowiskach są osamotnione oraz osoby w kryzysie zdrowia psychicznego i z zaburzeniami psychicznymi;
- osoby znajdujące się w sytuacjach skrajnych (pod względem egzystencjalnym), w szczególności z powodu uzależnień, bezdomności, pobytu w zakładzie karnym, zdarzeń losowych;
- społeczność gminy ze względu na potrzebę wzmocnienia jej aktywności oraz integracji i zaangażowania w sprawy lokalne, a także ustawicznego kształcenia w różnych obszarach, takich jak zdrowie czy bezpieczeństwo.

Zdefiniowane wyżej obszary oddziaływań przekładają się na zaplanowane w ramach Strategii kierunki niezbędnych działań, które integrują zasoby, kompetencje i zadania z zakresu pomocy społecznej, rynku pracy, edukacji, zdrowia, mieszkalnictwa, bezpieczeństwa publicznego, kultury oraz sportu i rekreacji. Ich efektywna realizacja wymaga m.in.:

- ✓ stałego zwiększania kompetencji pracowników i osób zaangażowanych w realizację Strategii, poprzez systematyczny udział w szkoleniach, kursach, warsztatach, seminariach, konferencjach, wizytach studyjnych i innych formach edukacji;
- ✓ wspierania kadry specjalistów zajmujących się m.in. uzależnieniami, przemocą w rodzinie oraz interwencją kryzysową w postaci superwizji i pomocy psychologicznej;
- ✓ wzmocnienia współpracy i komunikacji międzyinstytucjonalnej w obszarach objętych Strategią, służącej szybkiej diagnozie oraz przeciwdziałania dysfunkcjom społecznym, a także zmniejszaniu skali ich występowania;
- ✓ ukierunkowania na nowe, innowacyjne rozwiązania w zakresie objętym Strategią, służące większej otwartości i elastyczności działania, a także zwiększeniu skuteczności oddziaływań;

- ✓ umiejętności zarządzania w sytuacjach kryzysowych, w szczególności rozpoznawania i diagnozowania sytuacji, podjęcia skutecznych działań zaradczych oraz przewidywania skutków i przeciwdziałaniu im;
- ✓ podejmowania wspólnych działań rzeczniczych i lobbystycznych na rzecz rozwiązań, które nie leżą w gestii gminy, a mogą w istotny sposób przyczynić się do rozwiązania istniejących problemów oraz poprawy jakości życia mieszkańców.

Powyższe działania dotyczą każdego z przyjętych obszarów priorytetowych.

Priorytet I. Zmniejszanie skali ubóstwa i bezrobocia

Cel strategiczny: Ograniczenie skali bierności zawodowej, bezrobocia i ubóstwa wśród mieszkańców.

Cele operacyjne:

1. Zwiększenie kompetencji mieszkańców sprzyjających aktywności i samodzielności.
2. Zmniejszanie barier utrudniających dostęp mieszkańców do aktywizacji zawodowej.
3. Poprawa warunków socjalno-bytowych osób i rodzin mieszkających w gminie.

Kierunki działań:

- 1) Realizacja pracy socjalnej z osobami bezrobotnymi i ich rodzinami, w tym w oparciu o kontrakt socjalny.
- 2) Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy i innymi instytucjami rynku pracy, Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej w Nidzicy, podmiotami ekonomii społecznej oraz pracodawcami w zakresie aktywizacji społeczno-zawodowej mieszkańców gminy, w szczególności osób należących do grup defaworyzowanych.
- 3) Upowszechnianie wiedzy o ekonomii społecznej oraz możliwości uzyskania wsparcia przez osoby planujące prowadzić działalność gospodarczą w ramach spółdzielni socjalnej, fundacji, stowarzyszenia lub spółki non profit.
- 4) Wspieranie usług opieki nad dziećmi w żłobkach, przedszkolach, klubach dziecięcych lub u dziennych opiekunów, ułatwiających rodzicom powrót lub wejście na rynek pracy.
- 5) Zapewnienie najuboższym mieszkańcom podstawowych warunków egzystencjalnych, w tym szczególnie osobom bezdomnym w zakresie schronienia, posiłków i ubrania.
- 6) Działania wspierające powrót do naturalnego życia społecznego osób z niego wyizolowanych, zwłaszcza doświadczających trudności w przystosowaniu się po długotrwałym pobycie w zakładzie karnym oraz osób bezdomnych.
- 7) Organizowanie zbiórek żywności, odzieży i innych podstawowych dóbr dla osób i rodzin najbardziej potrzebujących.
- 8) Wspieranie osób przejawiających trudności w zakresie prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego oraz rozwiązywania problemów socjalno-bytowych i finansowych, poprzez organizację poradnictwa, szkoleń i treningów służących nabywaniu umiejętności oraz kształtowaniu odpowiednich postaw.

- 9) Udzielanie wsparcia finansowego, pomocy rzeczowej (np. żywność, odzież), wsparcia w zapewnieniu odpowiednich warunków mieszkaniowych rodzinom i osobom znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej, w szczególności niezaradnym życiowo z powodu niepełnosprawności, rodzinom wielodzietnym i niepełnym, bezdomnym, dotkniętym zdarzeniami losowymi, klęskami żywiołowymi lub ekologicznymi.

Okres realizacji działań: 2024-2030

Wskaźniki realizacji działań:

- Liczba rodzin i osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa i bezrobocia.
- Liczba rodzin i osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu bezdomności, zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych i ekologicznych.
- Liczba bezrobotnych z terenu gminy, w tym m.in. kobiety, długotrwale bezrobotni, bezrobotni do 30 roku życia i powyżej 50 lat.
- Liczba bezrobotnych z terenu gminy, którzy wzięli udział w różnych formach aktywizacji zawodowej.
- Liczba bezrobotnych z terenu gminy, którzy podjęli pracę niesubsydiowaną.
- Liczba zorganizowanych zbiórek żywności, odzieży i innych podstawowych dóbr z przeznaczeniem dla najbardziej potrzebujących.

Podmioty realizujące i współpracujące: Urząd Gminy w Świętajnie, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Świętajnie, Gminny Ośrodek Kultury w Świętajnie, Gminna Biblioteka Publiczna w Świętajnie, Zakład Gospodarki Komunalnej, Powiatowy Urząd Pracy w Szczytnie, Młodzieżowe Centrum Kariery OHP w Szczytnie, instytucje i organizacje działające w obszarze rynku pracy (m.in. agencje zatrudnienia, placówki kształcenia ustawicznego), Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Nidzicy, podmioty ekonomii społecznej, lokalni przedsiębiorcy

Priorytet II. Wsparcie rodzin z dziećmi

Cel strategiczny: Wzmocnienie rodzin w procesie opieki i wychowania, ze szczególnym uwzględnieniem warunków rozwoju dzieci i młodzieży.

Cele operacyjne:

1. Wzmocnienie kompetencji rodziców i opiekunów w zakresie opieki i wychowania dzieci.
2. Zapewnienie rodzinom doświadczającym trudności dostępu do kompleksowego wsparcia.
3. Zwiększenie efektywności lokalnego systemu wsparcia dziecka i rodziny.

Kierunki działań:

- 1) Bieżące diagnozowanie sytuacji problemowych w rodzinach wraz z oceną sytuacji dziecka pod kątem zapewnienia mu bezpieczeństwa.

- 2) Organizowanie różnych form edukacji rodziców i opiekunów, dotyczących w szczególności rozwiązywania problemów opiekuńczo-wychowawczych, takich jak „Szkoła dla rodziców”, trening kompetencji rodzicielskich.
- 3) Zapewnienie wsparcia w postaci pracy socjalnej, asystentury rodzinnej, placówki wsparcia dziennego oraz rodzin wspierających, rodzinom doświadczającym trudności w wypełnianiu podstawowych funkcji.
- 4) Zapewnienie możliwości rozwoju dzieci i młodzieży w ramach pozalekcyjnych i pozaszkolnych form aktywności (np. koła zainteresowań, koła wolontariatu, kluby młodzieżowe, świetlice z programem socjoterapeutycznym, zajęcia sportowe, artystyczne).
- 5) Organizowanie poradnictwa psychologicznego, socjalnego, pedagogicznego, prawnego i innego dostosowanego do potrzeb osób i rodzin, w tym dzieci i młodzieży.
- 6) Zwiększanie katalogu usług społecznych służących wsparciu i poprawie jakości życia dzieci, młodzieży i całych rodzin, w tym poprzez realizację projektów socjalnych oraz przedsięwzięć finansowanych z różnych źródeł.
- 7) Integracja rodzin w środowisku lokalnym poprzez m.in. animację lokalną, rozwój wolontariatu i działań samopomocowych, organizację wydarzeń integracyjnych, upowszechnianie pozytywnego wzorca rodziny.
- 8) Współpraca z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w zakresie rozwiązywania problemów opiekuńczo-wychowawczych i dysfunkcji rodzin, w szczególności zadań dotyczących organizacji pieczy zastępczej i działań na rzecz powrotu dziecka do rodziny naturalnej.

Okres realizacji działań: 2024-2030

Wskaźniki realizacji działań:

- Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z tytułu:
 - bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego,
 - potrzeby ochrony macierzyństwa, w tym potrzeby ochrony wielodzietności.
- Liczba zorganizowanych form edukacji rodziców i opiekunów.
- Liczba rodzin i osób w rodzinach objętych pracą socjalną.
- Liczba rodzin i osób w rodzinach objętych pracą asystenta rodziny.
- Liczba dzieci uczęszczających do placówki/placówek wsparcia dziennego.
- Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z poradnictwa specjalistycznego.
- Liczba przedsięwzięć służących wsparciu i aktywizacji rodzin.
- Liczba dzieci i młodzieży objętej pozalekcyjnymi i pozaszkolnymi formami aktywności.

Podmioty realizujące i współpracujące: Urząd Gminy w Świętajnie, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Świętajnie, Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, placówki oświatowe, Gminny Ośrodek Kultury w Świętajnie, Gminna Biblioteka Publiczna w Świętajnie, sołectwa, Zakład

Gospodarki Komunalnej, podmioty ekonomii społecznej, przedsiębiorcy, banki i instytucje finansowe

Priorytet III. Włączenie społeczne seniorów, osób niepełnosprawnych oraz chorujących

Cel strategiczny: Wzrost uczestnictwa osób starszych, osób z niepełnosprawnościami oraz przewlekle chorujących w życiu społecznym.

Cele operacyjne:

1. Poprawa dostępu osób starszych, niepełnosprawnych i przewlekle chorujących do opieki i wsparcia.
2. Zwiększanie możliwości udziału seniorów oraz osób z niepełnosprawnościami w różnych formach aktywności.
3. Kreowanie świadomości społecznej w zakresie aktywnej i rozwojowej starości.

Kierunki działań:

- 1) Organizacja, inicjowanie i wspieranie różnorodnych form aktywności społecznej, edukacyjnej, kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej, takich jak spotkania edukacyjne, warsztaty, zajęcia rozwijające zainteresowania, prelekcje, uroczystości z okazji świąt itp. w tym w ramach gminnych Klubów Senior+.
- 2) Rozwój środowiskowych form wsparcia osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, przewlekle chorujących w tym psychicznie, a także ich rodzin, w szczególności:
 - usług opiekuńczych w tym specjalistycznych,
 - usług rehabilitacyjnych,
 - usług asystenta osób niepełnosprawnych i osób starszych,
 - teleopieki,
 - opieki wytchnieniowej.
- 3) Tworzenie mieszkań treningowych i wspomaganych zapewniających usługi bytowe oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennym i realizacji kontaktów społecznych.
- 4) Upowszechnianie pomocy sąsiedzkiej, wolontariatu oraz grup samopomocowych.
- 5) Likwidacja barier architektonicznych w obiektach użyteczności publicznej, w miejscach powszechnie uczęszczanych (ulice, skwery, sklepy itp.).
- 6) Zaangażowanie osób starszych w inicjatywy wolontariacie, sprzyjające wymianie międzypokoleniowej oraz kultywowaniu tradycji i zwyczajów.

Okres realizacji działań: 2024-2030

Wskaźniki realizacji działań:

- Liczba rodzin i osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu:
 - niepełnosprawności,
 - długotrwałej lub ciężkiej choroby.
- Liczba zorganizowanych form aktywności skierowanych do seniorów oraz osób z niepełnosprawnościami.

- Liczba funkcjonujących na terenie gminy ośrodków wsparcia dla seniorów, osób z niepełnosprawnościami i/lub chorujących.
- Liczba osób korzystających ze środowiskowych form wsparcia takich jak usługi opiekuńcze, opieka wytchnieniowa, asystent osobisty, teleopieka i inne.
- Liczba mieszkań treningowych i wspomaganych oraz liczba miejsc w tych mieszkaniach.

Podmioty realizujące i współpracujące: Urząd Gminy w Świętajnie, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Świętajnie, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Szczytnie, Dom Pomocy Społecznej w Szczytnie Filia w Spychowie, Środowiskowy Dom Samopomocy w Szczytnie Filia w Piasutnie, placówki oświatowe, Gminny Ośrodek Kultury w Świętajnie, Gminna Biblioteka Publiczna w Świętajnie, sołectwa, podmioty ekonomii społecznej.

Priorytet IV. Profilaktyka zdrowia, uzależnień i innych dysfunkcji

Cel strategiczny: Wzrost uczestnictwa osób starszych, osób z niepełnosprawnościami oraz przewlekle chorujących w życiu społecznym.

Cele operacyjne:

1. Wzmocnienie oddziaływań profilaktycznych i prewencyjnych w zakresie uzależnień, przemocy w rodzinie i innych dysfunkcji.
2. Poprawa dostępu do wsparcia dla osób i rodzin zagrożonych uzależnieniem, przemocą domową i kryzysem.
3. Podniesienie świadomości społecznej w zakresie zdrowia, ekologii i bezpieczeństwa.

Kierunki działań:

- 1) Promocja zdrowego, aktywnego stylu życia bez nałogów, dbałości o higienę, zdrowe odżywianie się i kulturę fizyczną, a także ułatwianie udziału w okresowych badaniach profilaktycznych.
- 2) Akcje społeczne, działania edukacyjne podnoszące wiedzę mieszkańców na temat problemu uzależnień i przemocy domowej, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki aktualnych zagrożeń, takich jak: rozwój nowoczesnych technologii, dysfunkcyjne grupy i zachowania, przekaz medialny itp.
- 3) Programy profilaktyczno-edukacyjne w szkołach adresowane do uczniów, rodziców i nauczycieli – przeciwdziałanie uzależnieniom od substancji psychoaktywnych i uzależnieniom behawioralnym, przejawom agresji i cyberprzemocy, zachowaniom ryzykownym wśród młodzieży.
- 4) Zapewnienie poradnictwa specjalistycznego, pomocy psychospołecznej i terapeutycznej, wsparcia socjalnego, możliwości tworzenia i funkcjonowania grup wsparcia dla osób oraz całych rodzin dotkniętych poważnymi problemami.
- 5) Wzmocnienie współpracy pomiędzy lokalnymi instytucjami i organizacjami w zakresie monitorowania środowisk „trudnych”, wymiany informacji oraz realizacji wspólnych programów na rzecz przeciwdziałania dysfunkcjom społecznym.

- 6) Inicjatywy na rzecz poprawy stanu bezpieczeństwa mieszkańców, w tym poprzez edukację społeczną oraz modernizację infrastruktury technicznej i obiektów użyteczności publicznej (np. remonty placów zabaw).

Okres realizacji działań: 2024-2030

Wskaźniki realizacji działań:

- Liczba rodzin i osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu:
 - alkoholizmu,
 - narkomanii,
 - przemocy domowej.
- Liczba zrealizowanych programów edukacyjno-profilaktycznych.
- Liczba dzieci, młodzieży i dorosłych uczestniczących w programach profilaktycznych.
- Liczba osób, wobec których GKRPA wniosowała o zastosowanie leczenia odwykowego.
- Liczba wszczętych i zakończonych procedur „Niebieskiej Karty”.
- Liczba osób i rodzin, które skorzystały z poradnictwa specjalistycznego.

Podmioty realizujące i współpracujące: Urząd Gminy w Świętajnie, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Świętajnie, Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, placówki oświatowe, Gminny Ośrodek Kultury w Świętajnie, Gminna Biblioteka Publiczna w Świętajnie, sołectwa, Komenda Powiatowa Policji w Szczytnie oraz posterunek policji w Świętajnie, Powiatowa Komenda Państwowej Straży Pożarnej, Ochotnicze Straże Pożarne, podmiot ekonomii społecznej, zakłady opieki zdrowotnej.

Priorytet V. Aktywizacja i partycypacja społeczna

Cel strategiczny: Wzrost zaangażowania mieszkańców w życie społeczności lokalnych.

Cele szczegółowe:

1. Wzmocnienie wspólnej tożsamości i odpowiedzialności za otoczenie.
2. Wzrost oddolnej aktywności liderów społecznych i organizacji obywatelskich.
3. Poprawa dostępności przestrzeni publicznej oraz komunikacji pomiędzy władzami gminy a obywatelami.

Kierunki działań:

- 1) Organizowanie społeczności lokalnej poprzez środowiskową pracę socjalną, edukację i animację społeczną, wspieranie liderów społecznych, grup nieformalnych oraz zorganizowanych aktywności mieszkańców (np. działalności stowarzyszeń, kół gospodyń wiejskich).
- 2) Prowadzenie, przy aktywnym zaangażowaniu mieszkańców sołectw, uroczystości, imprez i konkursów oraz cyklicznych akcji sprzątnięcia, mających na celu m.in. poprawę estetyki i jakości życia, a także integrację społeczności przez wspólne działanie.

- 3) Rozwój współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami ekonomii społecznej w sferze pożytku publicznego poprzez m.in. włączanie ich przedstawicieli do zespołów opiniodawczych i konsultacyjnych, wsparcie merytoryczne i organizacyjne, zlecenie realizacji zadań publicznych.
- 4) Wykorzystywanie różnorodnych form konsultacji społecznych z mieszkańcami przy podejmowaniu przez władze gminy decyzji w sprawach ważnych dla społeczności (np. spotkania otwarte, debaty, warsztaty obywatelskie, badania ankietowe).
- 5) Tworzenie warunków do rozwoju samoorganizacji społecznej oraz większej partycypacji mieszkańców w sprawy lokalne w szczególności poprzez edukację obywatelską, rozwój świetlic wiejskich, wsparcie działań i inicjatyw realizowanych na poziomie sołectw.
- 6) Kształtowanie postaw dbania o środowisko, minimalizowania zużycia zasobów oraz ilości wytwarzanych odpadów, efektywnej ich segregacji, działań w duchu gospodarki obiegu zamkniętego (GOZ) przez mieszkańców gminy.
- 7) Poszukiwanie i wdrażanie nowych rozwiązań w obszarze aktywizacji społecznej oraz rozwoju lokalnego, uwzględniających doświadczenia innych gmin oraz partnerów zagranicznych.

Okres realizacji działań: 2024-2030

Wskaźniki realizacji działań:

- Liczba organizacji pozarządowych, które otrzymały dotacje na realizację zadań publicznych.
- Liczba przedstawicieli organizacji pozarządowych w zespołach doradczych, opiniodawczych, konsultacyjnych i innych.
- Liczba konsultacji społecznych przeprowadzonych z mieszkańcami.
- Wartość środków finansowych z budżetu gminy przeznaczonych na oddolną aktywność mieszkańców w ramach:
 - funduszu sołectkiego;
 - inicjatywy lokalnej;
 - dotacji na realizację zadań gminy przez organizacje pozarządowe oraz podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Podmioty realizujące i współpracujące: Urząd Gminy w Świętajnie, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Świętajnie, placówki oświatowe, Gminny Ośrodek Kultury w Świętajnie, Gminna Biblioteka Publiczna w Świętajnie, Zakład Gospodarki Komunalnej, sołectwa, podmioty ekonomii społecznej.

8. Sposób realizacji Strategii

8.1. Usługi społeczne oraz zadania publiczne zlecane podmiotom ekonomii społecznej

W świetle uwarunkowań ustawowych strategia powinna określać usługi społeczne w zakresie, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 1–14 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, oraz zadania publiczne, o których mowa w art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, zlecane w trybach, o których mowa w tej ustawie.

Usługi wskazane w ustawie o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych zawierają się w następujących obszarach:

- 1) polityki prorodzinnej,
- 2) wspierania rodziny,
- 3) systemu pieczy zastępczej,
- 4) pomocy społecznej,
- 5) promocji i ochrony zdrowia,
- 6) wspierania osób niepełnosprawnych,
- 7) edukacji publicznej,
- 8) przeciwdziałania bezrobociu,
- 9) kultury,
- 10) kultury fizycznej i turystyki,
- 11) pobudzania aktywności obywatelskiej,
- 12) mieszkalnictwa,
- 13) ochrony środowiska,
- 14) reintegracji zawodowej i społecznej.

Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w sferze zadań publicznych wymienia między innymi zadania w zakresie pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób; wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej; tworzenia warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych wspólnoty samorządowej; udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej oraz zwiększania świadomości prawnej społeczeństwa; działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej; działalności na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego; ochrony i promocji zdrowia, w tym działalności leczniczej, działalności na rzecz osób niepełnosprawnych; promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy; działalności na rzecz osób w wieku emerytalnym; działalności wspomagającej rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości; działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych; nauki, szkolnictwa wyższego, edukacji, oświaty i wychowania; kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego; wspierania i upowszechniania kultury fizycznej. W związku z uchwaleniem

ustawy o ekonomii społecznej dodane zostało również zadanie w zakresie działalności na rzecz podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych.

Usługi społeczne i zadania publiczne planowane do zlecenia podmiotom ekonomii społecznej w trybie ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie w latach 2024-2030 są następujące:

- z zakresu pomocy społecznej – przedmiot: usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze;
- z zakresu wspierania i upowszechniania kultury fizycznej;
- z zakresu kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego;
- z zakresu turystyki.

Wskazane wyżej usługi i zadania będą zlecane do realizacji podmiotom ekonomii społecznej, a ich obszary w miarę posiadanych środków w budżecie gminy będą ulegać rozszerzeniu w najbliższych latach. W świetle prognozy zmian w zakresie objętym Strategią, przewiduje się m.in. potrzebę wzmocnienia współpracy z sektorem ekonomii społecznej w przedmiocie wspierania seniorów, osób niepełnosprawnych i przewlekle chorujących, w tym psychicznie, oraz ich rodzin poprzez zapewnienie mieszkańcom dostępu do różnego rodzaju usług w środowisku lokalnym, np. usług asystenckich, opieki wytchnieniowej. Ponadto należy wziąć pod uwagę rosnące potrzeby działań w sferze promocji i ochrony zdrowia, edukacji publicznej oraz pobudzania aktywności obywatelskiej.

8.2. Koordynacja wdrażania Strategii

W świetle ustawy o pomocy społecznej, realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych, podobnie jak jej opracowanie, należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym. Znaczna część kierunków działań zaplanowanych w Strategii mieści się w zadaniach jednostek organizacyjnych Gminy Świętajno, a także współpracujących z gminą innych instytucji – w szczególności jednostek organizacyjnych Powiatu Szczycieńskiego, a także podmiotów ekonomii społecznej. Zasadniczą rolę w zakresie planowania oraz podejmowania decyzji strategicznych będą odgrywały władze Gminy – Wójt oraz Rada Gminy, natomiast instytucją koordynującą działania związane z wdrażaniem Strategii będzie Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Świętajnie.

Strategia jest wieloletnim dokumentem planistycznym, w związku z czym należy wziąć pod uwagę, że w wyniku zmian społeczno-ekonomicznych niektóre jej zapisy mogą stać się nieaktualne jeszcze przed końcem okresu jej obowiązywania. W takiej sytuacji należy podjąć decyzję o jej aktualizacji bądź o opracowaniu nowej Strategii, uwzględniającej nowe uwarunkowania prawne, programowe, społeczne czy ekonomiczne.

Aktualizacja dokumentu, przeprowadzana w trybie, w jakim uchwalona została Strategia, będzie konieczna tylko w przypadku gdy zmianie ulegną obszary priorytetowe i cele strategiczne dokumentu. W pozostałych przypadkach decyzja o aktualizacji zostanie podjęta przez koordynatora wdrażania Strategii. Aktualizacji Strategii nie wymagają natomiast zmiany w katalogu działań służących realizacji celów, ponieważ z założenia jest to katalog otwarty, wykorzystywany w zależności od aktualnych potrzeb oraz umożliwiający realizację innych przedsięwzięć, niż w nim wymienione, o ile wpisują się w cele Strategii. Nie wymagają

jej także zmiany i modyfikacje wskaźników służących monitoringowi działań. Jeżeli w procesie wdrażania Strategii zostanie zidentyfikowana potrzeba rozszerzenia zakresu lub przeformułowania wybranych wskaźników, możliwe jest wprowadzenie zmian bez konieczności aktualizacji dokumentu – o ile zmiany te będą służyły lepszemu rozpoznaniu sytuacji społecznej oraz efektów wdrażania Strategii.

8.3. Ramy finansowe

Z uwagi na szeroki i różnorodny katalog działań planowanych do realizacji w ramach Strategii, należy w głównych źródłach jej finansowania uwzględnić środki pochodzące z różnych źródeł, w tym dostępne nie tylko dla gmin, ale także innych podmiotów zaangażowanych w realizację Strategii. Będą to w szczególności środki krajowe, a także unijne oraz granty i środki prywatne.

Jako główne źródło finansowania należy wskazać budżet gminy. W świetle art. 7 *Ustawy o samorządzie gminnym* do zadań własnych gminy należy zaspokajanie potrzeb zbiorowych wspólnoty, w tym m.in. w sprawach ochrony zdrowia, pomocy społecznej, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, gminnego budownictwa mieszkaniowego, edukacji publicznej, kultury, polityki prorodzinnej, bezpieczeństwa obywateli czy współpracy ze społecznościami lokalnymi. Zadania te wykonywane są przez jednostki organizacyjne i pomocnicze gminy jako ich zadania statutowe, stanowiąc jednocześnie urzeczywistnienie założeń Strategii, w takim zakresie, w jakim zostało to zaplanowane. Pewien zakres działań jest ponadto możliwy do realizacji komplementarnie lub nawet wspólnie przez Samorząd Gminy, Powiatu oraz Województwa, a także inne jednostki – na podstawie zawieranych pomiędzy nimi porozumień.

Istotnym źródłem finansowania zadań jest budżet państwa. Obejmuje ono zarówno transfery w postaci subwencji ogólnej jak i dotacji celowych, z których niektóre trzeba pozyskać startując w konkursach. W tej kategorii mieszczą się bowiem programy rządowe oraz programy ministerstw, takie jak np. Program Ośłonowy „Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie” oraz Program wieloletni Senior+ na lata 2021-2025. Ponadto od 2019 roku jednym ze źródeł finansowania działań na rzecz wsparcia osób z niepełnosprawnościami jest Fundusz Solidarnościowy. W jego ramach są realizowane programy takie jak „Usługi opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych”, „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”, „Opieka wytchnieniowa” oraz „Centra opiekuńczo-mieszkalne”.

Istotne źródło finansowania będą stanowić także środki z Funduszy Europejskich w perspektywie 2021-2027, dostępne na szczeblu krajowym oraz na poziomie regionalnym – w ramach programu Fundusze Europejskie dla Warmii i Mazur 2021-2027, w tym szczególnie w obszarze włączenia społecznego, rynku pracy czy edukacji.

Z uwagi na to, że Strategia zakłada aktywny udział społeczności lokalnych i organizacji pozarządowych, a także partnerstwa służące efektywniejszej realizacji polityki społecznej, ważnym źródłem finansowania będą dotacje i granty dostępne dla trzeciego sektora. Wśród nich są programy rządowe i ministerialne (np. Aktywni+), a także programy Narodowego

Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, takie jak np. Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030 PROO oraz Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.

Określenie bardziej precyzyjnych ram finansowych dla planowanych kierunków działań nie wydaje się obecnie możliwe ani celowe, szczególnie ze względu na szeroki zakres tematyczny dokumentu, długi okres jego obowiązywania oraz konkursowy charakter większości programów pomocowych, który z punktu widzenia podmiotów realizujących przekłada się na incydentalność wsparcia. Adekwatne do potrzeb kosztorysy będą tworzone w momencie planowania rocznego i aktualizacji budżetu gminy (w tym planów finansowych jednostek), a także opracowywania programów i projektów uszczegóławiających założenia Strategii.

8.4. Monitoring Strategii

Monitoring jest podstawą sprawozdawczości, zarządzania zmianą oraz ewaluacji Strategii. Dane zebrane w jego trakcie są analizowane, a następnie opracowywane w formie sprawozdań przeznaczonych zarówno na potrzeby wewnętrzne, jak i raportów prezentowanych opinii publicznej. Wypracowane wnioski i rekomendacje wspomagają proces decyzyjny oraz zarządzanie informacjami, ułatwiając znajdowanie rozwiązań w sytuacjach, kiedy zostaną zidentyfikowane odchylenia od pierwotnych założeń. Ponadto monitoring uzupełniony okresową ewaluacją może stać się źródłem cennych wskazówek dla działań korygujących i usprawniających, a także aktualizacji przyjętych planów.

Wskaźniki realizacji działań, które będą podlegać monitoringowi zostały wskazane przy celach i kierunkach działań. Przewiduje się prowadzenie monitoringu *Strategii rozwiązywania problemów społecznych Gminy Świętajno na lata 2024-2030* co dwa lata – za każde zakończone dwa lata kalendarzowe wdrażania Strategii. A więc pierwszy monitoring powinien zostać zrealizowany w 2026 roku, zaś kolejne w 2028 i 2030 roku. Raporty z monitoringu Strategii powinny zawierać osiągnięte wartości wskaźników oraz opis zrealizowanych działań, a także wnioski i rekomendacje dla dalszej realizacji Strategii. Przedmiotem monitoringu będą wskaźniki odnoszące się do kierunków niezbędnych działań, które zostały przyporządkowane poszczególnym obszarom Strategii. Raporty z monitoringu będą przygotowywane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Świętajnie przy wsparciu ze strony innych jednostek organizacyjnych oraz jednostek pomocniczych gminy, a następnie – po zatwierdzeniu przez Wójta Gminy – przedkładane Radzie Gminy Świętajno.

Spis tabel

Tabela 1. Liczba mieszkańców Gminy Świętajno w latach 2020-2022.....	12
Tabela 2. Wybrane dane dotyczące ruchu naturalnego i migracji ludności Gminy Świętajno w latach 2020-2022	13
Tabela 3. Wybrane wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Świętajno w latach 2020-2022.....	15
Tabela 4. Podmioty gospodarki narodowej według klas wielkości w Gminie Świętajno w latach 2020-2022.....	16
Tabela 5. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej w Gminie Świętajno w latach 2020-2022	17
Tabela 6. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w formie zasiłków w Gminie Świętajno w latach 2020-2022	18
Tabela 7. Powody przyznawania pomocy społecznej w Gminie Świętajno w latach 2020-2022.....	19
Tabela 8. Bezrobotni w Gminie Świętajno w latach 2020-2022.....	33

Spis wykresów

Wykres 1. Mieszkańcy Gminy Świętajno według ekonomicznych grup wieku w latach 2020-2022 (w %)	14
Wykres 2. Stopa bezrobocia w Polsce, województwie warmińsko-mazurskim i powiecie szczycieńskim w latach 2018-2022	16
Wykres 3. Rodziny z dziećmi korzystające z pomocy społecznej w Gminie Świętajno	28